

Teismo praktikos rinkinys

GENERALINĖS ADVOKATĖS
JULIANE KOKOTT IŠVADA,
pateikta 2023 m. rugsėjo 21 d.¹

Byla C-605/21

Heureka Group a.s.
prieš
Google LLC

(*Městský soud v Praze* (Prahos miesto teismas, Čekijos Respublika) pateiktas prašymas priimti
prejudicinį sprendimą)

„Prašymas priimti prejudicinį sprendimą – Pagal nacionalinę teisę nagrinėjami ieškiniai dėl žalos,
patirtos dėl konkurencijos teisės aktų nuostatų pažeidimo – Galimybė remtis negalutiniu
Komisijos sprendimu – Direktyva 2014/104/ES – Taikymo sritis *ratione temporis* –
Pažeidimo pradžia iki direktyvos įsigaliojimo – Senaties terminas – Pirminių nacionalinės teisės
nuostatų suderinamumas su SESV 102 straipsniu ir Sąjungos teisės veiksmingumo principu“

Turinys

I.	Įvadas	2
II.	Teisinis pagrindas	3
	A. Sąjungos teisė	3
	1. Reglamentas (EB) Nr. 1/2003	3
	2. Direktyva 2014/104	3
	B. Čekijos teisė	5
III.	Faktinės aplinkybės ir pagrindinė byla	6
	A. Komisijos vykdyta procedūra byloje <i>Google Shopping</i> ir Sprendimas C(2017) 4444 <i>final</i>	6
	B. <i>Heureka</i> nacionalinis civilinis ieškinys dėl žalos atlyginimo	7

¹ Originalo kalba: prancūzų.

IV. Prašymas priimti prejudicinį sprendimą ir procesas Teisingumo Teisme	8
V. Analizė	10
A. Preliminarus klausimas: ar nacionalinis teismas gali remtis dar negalutiniu Komisijos sprendimu?	11
1. Dar negalutinio Komisijos sprendimo privalomumas	12
2. Pareiga sustabdyti pagrindinės bylos nagrinėjimą?	13
B. Dėl pirmojo ir antrojo prejudicinių klausimų: Sprendimo <i>Volvo</i> išvadų reikšmė šiai bylai ..	15
1. Pažeidimo, padaryto pasibaigus Direktyvos 2014/104/EB perkėlimo į nacionalinę teisę terminui, laikotarpis	15
2. Pažeidimo, padaryto iki Direktyvos 2014/104 perkėlimo į nacionalinę teisę termino pabaigos, laikotarpis	18
C. Dėl trečiojo ir ketvirtojo prejudicinių klausimų: iš Sąjungos teisės kylantys reikalavimai, taikomi iki direktyvos įsigaliojimo galiojusiai senaties sistemai	18
1. Ar senaties terminas gali būti pradėtas skaičiuoti pažeidimui dar nesibaigus? (trečiasis klausimas ir ketvirtojo klausimo i punktą)	18
2. Ar senaties terminas gali būti pradėtas skaičiuoti prieš nukentėjusiam asmeniui sužinant, kad elgesys yra konkurencijos taisyklių pažeidimas? (ketvirtojo klausimo ii punktą)	23
3. Ar senaties termino eiga turėtų būti sustabdyta, kol vyksta procedūra Komisijoje ir jos sprendimo teisminė peržiūra? (ketvirtojo klausimo iii ir iv punktai)	24
VI. Išvada	25

I. Įvadas

1. Pagal 2014 m. lapkričio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2014/104/ES dėl tam tikrų taisyklių, kuriomis reglamentuojami pagal nacionalinę teisę nagrinėjami ieškiniai dėl žalos, patirtos dėl valstybių narių ir Europos Sąjungos konkurencijos teisės nuostatų pažeidimo, atlyginimo², 10 straipsnyje nustatytą senaties terminų apskaičiavimo tvarką senaties terminai neprasideda nepasibaigus konkurencijos teisės pažeidimo vykdymui ir anksčiau, nei ieškovas sužino arba pagrįstai gali būti laikomas sužinojusi apie esminius pažeidimą apibūdinančius elementus.

2. Nagrinėdamas šį prašymą priimti prejudicinį sprendimą Teisingumo Teismas iš esmės turi išnagrinėti, ar nepasibaigus Direktyvos 2014/104 perkėlimo į nacionalinę teisę terminui iš SESV 102 straipsnio, siejamo su veiksmingumo principu, kyla reikalavimas, kad senaties terminas negali būti pradėtas skaičiuoti, kol pažeidimas dar nėra pasibaigęs. Be to, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas abejoja dėl kai kurių kitų buvusios nacionalinės senaties

² OL L 349, 2014, p. 1.

termino skaičiavimo tvarkos aspektų, visų pirma susijusių su žinojimu apie tai, kad atitinkamas elgesys yra konkurencijos taisyklių pažeidimas, senaties terminų sustabdymu nagrinėjant bylą Europos Komisijoje bei sprendimo, kuriuo konstatuojamas pažeidimas, ginčijimu teismine tvarka.

II. Teisinis pagrindas

A. Sąjungos teisė

1. Reglamentas (EB) Nr. 1/2003

3. Reglamento Nr. 1/2003³ 2 straipsnyje „Įrodinėjimo pareiga“ nustatyta:

„Visuose nacionaliniuose ar Bendrijos procesuose dėl [SESV 101 ir 102] straipsnių taikymo pareiga įrodyti [SESV] [101] straipsnio 1 dalies ar [SESV 102] straipsnio pažeidimą tenka šaliai ar institucijai, pareiškusiai, kad būta tokio pažeidimo. Įmonei arba įmonių asociacijai, pretenduojančiai pasinaudoti [SESV] [101] straipsnio 3 dalies nuostatomis, tenka pareiga įrodyti, kad šios straipsnio dalies sąlygos įvykdytos.“

4. Šio reglamento 16 straipsnyje „Vienodas [Sąjungos] konkurencijos teisės taikymas“ nustatyta:

„1. Nacionalinių teismų priimami sprendimai dėl susitarimų, sprendimų ar veiklos pagal [SESV 101 ar 102] straipsnį, jau esančių Komisijos sprendimo objektu, negali prieštarauti Komisijos priimtam sprendimui. Be to, nacionaliniai teismai turi vengti priimti sprendimus, kurie prieštarautų sprendimui, Komisijos ketinamam priimti jos pradėtoje byloje. Todėl nacionalinis teismas gali įvertinti, ar reikia sustabdyti bylą. Šis įpareigojimas nepažeidžia teisių ir pareigų, numatytų [SESV 267] straipsnyje.“

2. Valstybių narių konkurencijos institucijų priimami sprendimai dėl susitarimų, sprendimų ar veiklos pagal [SESV 101 ar 102] straipsnį, jau esančių Komisijos sprendimo objektu, negali prieštarauti Komisijos priimtam sprendimui.“

5. Šio reglamento 25 straipsnio 2 dalyje nustatyta:

„[Senatis] skaičiuojama nuo dienos, kurią padarytas pažeidimas. Tačiau tęstinių ar pakartotinių pažeidimų atveju skaičiuoti pradama nuo dienos, kurią pažeidimas baigiasi.“

2. Direktyva 2014/104

6. Direktyvos 2014/104 36 konstatuojamojoje dalyje numatyta:

„nacionalinėmis taisyklėmis, reglamentuojančiomis senaties termino pradžią, trukmę, sustabdymą arba nutraukimą, neturėtų būti nederamai trukdoma pareikšti ieškinius dėl žalos atlyginimo. Tai ypač svarbu, kai ieškiniai yra grindžiami konkurencijos institucijos išvada arba apeliacinės instancijos teismo išvada, kad padarytas pažeidimas. Tuo tikslu turėtų būti galima pareikšti ieškinį dėl žalos atlyginimo ir po to, kai konkurencijos institucija baigė nagrinėti bylą, kuria

³ 2002 m. gruodžio 16 d. Tarybos reglamentas (EB) Nr. 1/2003 dėl konkurencijos taisyklių, nustatytų [SESV 101 ir 102] straipsniuose, įgyvendinimo (OL L 1, 2003, p. 1; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 8 sk., 2 t., p. 205).

siekama užtikrinti nacionalinės ir Sąjungos konkurencijos teisės vykdymą. Senaties terminas neturėtų prasidėti, iki kol pažeidimas pasibaigs, ir anksčiau, nei ieškovas sužino arba pagrįstai galima manyti, kad ieškovas turėjo žinoti apie elgesį, kuriuo padaromas pažeidimas, faktą, kad dėl šio pažeidimo jis patyrė žalą, ir tą žalą padariusio pažeidėjo tapatybę. Valstybės narės turėtų turėti galimybę palikti galioti arba nustatyti neatnaujinamus paprastai taikomus senaties terminus, su sąlyga, kad tokių neatnaujinamų senaties terminų trukmė nesudaro praktiškai neįmanomų arba pernelyg sudėtingų sąlygų naudotis teise gauti visą kompensaciją“.

7. Šios direktyvos 2 straipsnio „Terminų apibrėžtys“ 1 ir 12 punktuose nustatyta:

„Šioje direktyvoje vartojamų terminų apibrėžtys:

1) konkurencijos teisės pažeidimas – SESV 101 arba 102 straipsnio arba nacionalinės konkurencijos teisės pažeidimas;

<...>

12) galutinis sprendimas dėl pažeidimo – sprendimas dėl pažeidimo, kuris negali arba nebegali būti peržiūrėtas įprasta apeliacine tvarka“.

8. Šios direktyvos 9 straipsnyje „Nacionalinių sprendimų poveikis“ numatyta:

„1. Valstybės narės užtikrina, kad nacionalinės konkurencijos institucijos arba apeliacinės instancijos teismo galutiniu sprendimu nustatytas konkurencijos teisės pažeidimas būtų laikomas neginčijamai nustatytu pagal SESV 101 ar 102 straipsnį arba pagal nacionalinę konkurencijos teisę jų nacionaliniams teismams pateiktų ieškinių dėl žalos atlyginimo tikslais.

2. Valstybės narės užtikrina, kad kitoje valstybėje narėje priimtas 1 dalyje nurodytas galutinis sprendimas galėtų pagal jų atitinkamą nacionalinę teisę būti pateiktas jų nacionaliniams teismams bent kaip *prima facie* įrodymas, kad buvo padarytas konkurencijos teisės pažeidimas, ir atitinkamais atvejais galėtų būti vertinamas kartu su bet kuriais kitais šalių pateiktais įrodymais.

3. Šiuo straipsniu nedaromas poveikis teisėms ir pareigoms, numatytoms SESV 267 straipsnyje.“

9. Šios direktyvos 10 straipsnyje „Senaties terminai“ nustatyta:

„1. Valstybės narės pagal šį straipsnį nustato taisykles, taikomas senaties terminams pareikšti ieškinius dėl žalos atlyginimo. Šiomis taisyklėmis nustatoma senaties termino pradžia, tokio termino trukmė ir aplinkybės, kurioms esant jis nutraukiamas arba sustabdomas.

2. Senaties terminai neprasideda konkurencijos teisės pažeidimo vykdymui nepasibaigus ir anksčiau nei ieškovas sužino arba pagrįstai galima manyti, kad jis žino apie:

a) šį elgesį ir tai, kad juo padaromas konkurencijos teisės pažeidimas;

b) faktą, kad dėl šio konkurencijos teisės pažeidimo jis patyrė žalą, ir

c) pažeidėjo tapatybę.

3. Valstybės narės užtikrina, kad senaties terminai pareikšti ieškinius dėl žalos atlyginimo būtų bent penkeri metai.

4. Valstybės narės užtikrina, kad senaties terminas būtų sustabdytas arba, priklausomai nuo nacionalinės teisės, nutrauktas, jei konkurencijos institucija imasi veiksmų, kad pradėtų tyrimą arba bylos nagrinėjimą dėl konkurencijos teisės pažeidimo, su kuriuo susijęs ieškinyje dėl žalos atlyginimo. Sustabdymas nutraukiamas ne anksčiau kaip praėjus vieneriems metams po to, kai priimtas sprendimas dėl pažeidimo tapo galutinis arba bylos nagrinėjimas buvo baigtas kitu būdu.“

B. Čekijos teisė

10. Sprendžiant iš prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikuso teismo pateiktos informacijos, prieš 2017 m. rugsėjo 1 d. įsigaliojant *Zákon č. 262/2017 Sb., o náhradě škody v oblasti hospodářské soutěže* (Įstatymas Nr. 262/2017 dėl žalos atlyginimo konkurencijos srityje), iki 2013 m. gruodžio 31 d. teisės į žalos atlyginimą senatis iš pradžių buvo reglamentuojama *Zákon č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník* (Įstatymas Nr. 513/1991 dėl Prekybos kodekso), o vėliau, nuo 2014 m. sausio 1 d. iki 2017 m. rugpjūčio 31 d., – *Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník* (Įstatymas Nr. 89/2012 dėl Civilinio kodekso). Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikuso teismo teigimu, šie du teisės aktai skiriasi tuo, kad pagal Prekybos kodeksą senaties terminas yra ketveri metai, o pagal Civilinį kodeksą – treji metai. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, kuris vienintelis turi jurisdikciją aiškinti ir taikyti nacionalinę teisę⁴, nagrinėjant bylą Teisingumo Teisme nurodė, kad reikšmingos yra Civilinio kodekso normos.

11. Civilinio kodekso 620 straipsnio 1 dalyje nustatyta:

„Aplinkybės, lemiančios teisės į žalos atlyginimą senaties termino skaičiavimo pradžią, yra žalos ir asmens, privalančio ją atlyginti, [tapatybės] žinojimas. Tai *mutatis mutandis* taikytina ir žalos atlyginimo tikslais“.

12. Civilinio kodekso 629 straipsnio 1 dalyje nustatyta:

„Senaties terminas yra treji metai.“

13. Įstatymo Nr. 262/2017 dėl žalos atlyginimo konkurencijos srityje 9 straipsnio 1–3 dalyse išdėstyta:

„(1) Teisės į žalos atlyginimą įgyvendinimo senaties terminas pagal šį įstatymą yra penkeri metai; Civilinio kodekso 629 ir 636 straipsnių nuostatos netaikomos.

(2) Senaties terminas pradedamas skaičiuoti nuo tos dienos, kai suinteresuotasis asmuo sužino apie žalą, asmens, privalančio atlyginti žalą, [tapatybę] ir apie konkurencijos apribojimą arba turėjo ir galėjo sužinoti apie šiuos dalykus, bet ne anksčiau kaip nuo tos dienos, kai konkurencijos apribojimas nustojo galioti.

(3) Senaties terminas neskaiciuojamas konkurencijos institucijoje vykdant tyrimą ar procedūrą, susijusius su tuo pačiu konkurencijos apribojimu, bei vienus metus nuo dienos, kai:

a) konkurencijos institucijos ar teismo priimtas sprendimas, kuriuo konstatuojamas toks

⁴ Žr. 2023 m. liepos 24 d. Sprendimą *Statul român* (C-107/23 PPU, EU:C:2023:606, 76 punktą ir nurodyta jurisprudencija).

konkurencijos ribojimas, tampa galutinis arba b) konkurencijos institucijos ar teismo atliekamas tyrimas užbaigiamas kitaip.“

III. Faktinės aplinkybės ir pagrindinė byla

14. Čekijos Respublikos pardavimo kainų palyginimo paslaugų rinkoje veikianti bendrovė *Heureka Group a.s.* (toliau – *Heureka*), ieškovė pagrindinėje byloje, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam teisme *Městský soud v Praze* (Prahos miesto teismas, Čekijos Respublika) pareiškė ieškinį dėl žalos atlyginimo *Google LLC* (toliau – *Google*) po to, kai 2017 m. birželio 27 d. Komisija priėmė sprendimą byloje *Google Search (Shopping)* (toliau – Sprendimas C(2017) 4444 *final*)⁵.

A. Komisijos vykdyta procedūra byloje *Google Shopping ir Sprendimas C(2017) 4444 final*

15. 2010 m. lapkričio 30 d. Komisija paskelbė pranešimą spaudai, kuriame nurodė, kad, be kita ko, remdamasi Reglamento (EB) Nr. 773/2004 2 straipsnio 1 dalimi, pradėjo procedūrą prieš *Google* dėl galimo piktnaudžiavimo dominuojančia padėtimi interneto paieškos srityje⁶.

16. 2013 m. *Google* pasiūlė Komisijai prisiimti įsipareigojimus, kad būtų atsakyta į šios institucijos susirūpinimą keliančius klausimus.

17. 2014 m. gegužės 27 d. *Sdružení pro internetový rozvoj v České republice* (Interneto plėtros Čekijos Respublikoje asociacija, toliau – SPIR), kurios narė yra *Heureka*, paskelbė pranešimą spaudai, kuriame išreiškė nepritarimą šiems įsipareigojimams.

18. 2015 m. balandžio 15 d. Komisija priėmė *Google* skirtą prieštaravimo pareiškimą, kuriame padarė preliminarią išvadą, kad nagrinėjami veiksmai yra piktnaudžiavimas dominuojančia padėtimi, todėl jais pažeidžiamas SESV 102 straipsnis.

19. 2016 m. liepos 14 d. Komisija priėmė papildomą prieštaravimo pareiškimą ir pradėjo SESV 102 straipsnyje numatytą pažeidimo tyrimo procedūrą prieš bendrovės *Google* patrunuojančiąją bendrovę *Alphabet, Inc.*

20. 2017 m. birželio 27 d. Komisija priėmė Sprendimą C(2017) 4444 *final*. Šiame sprendime Komisija konstatavo, kad *Google* ir *Alphabet, Inc.* nuo tada, kai pastaroji perėmė *Google* valdymą, darė SESV 102 straipsnio ir Europos ekonominės erdvės (EEE) susitarimo 54 straipsnio pažeidimą. Komisijos teigimu, *Google* piktnaudžiavo dominuojančia padėtimi trylikoje nacionalinių bendrosios paieškos rinkų Europos ekonominėje erdvėje (toliau – EEE), įskaitant Čekijos Respublikos rinką, mažindama duomenų srautą iš savo bendrųjų rezultatų tinklalapių ir konkurentų prekių palyginimo svetainės ir didindama šį srautą savo pačios prekių palyginimo svetainei, o tai galėjo turėti arba, tikėtina, turėjo antikonkurencinį poveikį trylikoje atitinkamų nacionalinių specialiosios prekių palyginimo paieškos ir bendrosios paieškos rinkų⁷.

⁵ 2017 m. birželio 27 d. Sprendimas C(2017) 4444 *final* dėl procedūros pagal SESV 102 straipsnį ir EEE susitarimo 54 straipsnį (byla AT.39740 – Paieškos sistema *Google (Shopping)* (toliau – byla *Google Shopping*).

⁶ 2004 m. balandžio 7 d. Komisijos reglamentas dėl bylų nagrinėjimo Komisijoje pagal [SESV 101 ir 102] straipsnius tvarkos (OL L 123, 2004, p. 18; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 8 sk., 3 t., p. 81); IP/10/1624, https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/fr/ip_10_1624.

⁷ 2021 m. lapkričio 10 d. Sprendimas *Google ir Alphabet / Komisija (Google Shopping)* (T-612/17, EU:T:2021:763, 55, 57, 67 ir 70 punktai).

21. Komisija padarė išvadą, kad šis pažeidimas Čekijoje buvo daromas nuo 2013 m. vasario mėn. ir tęsėsi Sprendimo C(2017) 4444 *final* priėmimo dieną, t. y. 2017 m. birželio 27 d. Taigi Komisija nusprendė, kad *Google* turėtų būti įpareigota per 90 dienų nutraukti savo veiksmus ir nesiimti lygiaverčių veiksmų, kurių tikslas ar poveikis yra toks pat⁸.

22. 2018 m. sausio 12 d. Sprendimo C(2017) 4444 *final* santrauka buvo paskelbta *Europos Sąjungos oficialiajame leidinyje*.

23. *Google* pareiškė ieškinį dėl Sprendimo C(2017) 4444 *final*, jį Bendrojo Teismo kanceliarija gavo 2017 m. rugsėjo 11 d. 2021 m. lapkričio 10 d. Sprendime *Google ir Alphabet / Komisija (Google Shopping)* (T-612/17, EU:T:2021:763) Bendrasis Teismas panaikino šį sprendimą tik tiek, kiek Komisija jame konstatavo *Google* pažeidimą trylikoje EEE nacionalinių bendrosios paieškos rinkų, remdamasi antikonkurencinio poveikio šiose rinkose buvimu, ir atmetė likusią *Google* ieškinio dalį, be kita ko, patvirtindamas Komisijos atliktą analizę, susijusią su specialiosios prekių palyginimo paieškos rinka.

24. 2022 m. sausio 20 d. prašymu *Google* pateikė apeliacinį skundą dėl Bendrojo Teismo sprendimo, kuris šiuo metu nagrinėjamas⁹.

B. Heureka nacionalinis civilinis ieškinys dėl žalos atlyginimo

25. 2020 m. birželio 25 d. *Městský soud v Praze* (Prahos miesto teismas) *Heureka* pareiškė bendrovei *Google* ieškinį dėl žalos atlyginimo, ir jis buvo gautas 2020 m. birželio 26 d. Šiame ieškinyje prašoma atlyginti žalą, kurią *Heureka* tariamai patyrė dėl *Google* piktnaudžiavimo dominuojančia padėtimi, remiantis Sprendimu C(2017) 4444 *final*, vykdytu Čekijos Respublikoje laikotarpiu nuo 2013 m. vasario mėn. iki 2017 m. birželio 27 d. *Heureka* pareiškė, kad *Google* skelbė ir rodė savo pardavimo kainų palyginimo paslaugą pačioje geriausioje bendrosios paieškos paslaugų rezultatų puslapio vietoje ir taip sumažino apsilankymų pardavimo kainų palyginimo portale *Heureka.cz* skaičių.

26. *Google* nesutiko su ieškiniu ir, be kita ko, teigė, kad teisei į žalos atlyginimą taikomas senaties terminas bent jau nuo 2013 m. vasario mėn. iki 2016 m. birželio 25 d.¹⁰ Šie argumentai grindžiami prielaida, kad *Heureka* galėjo žinoti ir pažeidėją, ir tai, kad ji patyrė žalą, gerokai anksčiau, nei buvo priimtas Sprendimas C(2017) 4444 *final*.

27. Šiuo klausimu *Google* pažymi, kad tai, jog paieškos sistemos, pavadintos „Google“, operatorius yra bendrovė *Google*, buvo akivaizdu, be kita ko, iš 2010 m. lapkričio 30 d. Komisijos pranešimo spaudai (šios išvados 15 punktas).

28. Be to, *Google* mano, kad bet kuriuo atveju užteko 2014 m. gegužės 27 d. paskelbti pranešimą spaudai, kuriame SPIR išreiškė nepritarimą *Google* Komisijai pateiktiems įsipareigojimams, kad prasidėtų senaties termino eiga (šios išvados 17 punktas).

⁸ 2021 m. lapkričio 10 d. Sprendimas *Google ir Alphabet / Komisija (Google Shopping)* (T-612/17, EU:T:2021:763, 71 ir 666 punktai).

⁹ Nagrinėjama byla C-48/22 P, *Google ir Alphabet / Komisija (Google Shopping)*.

¹⁰ Ši data apskaičiuota atėmus ketverių metų laikotarpį nuo *Heureka* ieškinio pareiškimo dienos (2020 m. birželio 25 d.). *Google*, skirtingai nei prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas (žr. šios išvados 10 punktą), mano, kad taikytinas nacionalinės teisės aktas yra Prekybos kodeksas, kuriame nustatytas senaties terminas yra ketveri metai (taip pat žr. šios išvados 10 punktą) nuo dienos, kai nukentėjęs asmuo sužinojo arba galėjo sužinoti apie žalą ir asmenį, kuris atsakingas už šios žalos atlyginimą.

29. Dėl šių priežasčių *Google* teigia, kad šioje byloje taikytinas senaties terminas prasidėjo 2013 m. vasario mėnesį, t. y. nuo pažeidimo Čekijos teritorijoje pradžios ir tariamos žalos atsiradimo, arba vėliausiai – nuo 2014 m. gegužės 27 d., kai buvo paskelbtas SPIR pranešimas spaudai.

30. *Google* teigimu, *Heureka* niekas netrukdo pareikšti ieškinį dėl žalos atlyginimo, nes ši bendrovė, vykstant su šiuo ieškiniu susijusiam procesui, galėjo palaipsniui išplėsti patirtos žalos apimtį, pridėdama dalinę žalą, kuri ilgainiui didėjo.

31. Šiomis aplinkybėmis *Městský soud v Praze* (Prahos miesto teismas) suabejojo anksčiau galiojusių senaties terminus reglamentuojančių nacionalinių taisyklių suderinamumu su Direktyvos 2014/104 10 straipsnio 2 dalimi ir, kai taikytina, SESV 102 straipsniu bei veiksmingumo principu. Nacionalinis teismas pažymi, kad pagal Civilinio kodekso 620 straipsnio 1 dalį trejų metų senaties terminas pradedamas skaičiuoti nuo tada, kai nukentėjusioji šalis sužino arba gali būti laikoma sužinojusia apie pažeidėjo tapatybę ir patirtą žalą. Dėl reikalavimo žinoti, kad dėl pažeidimo buvo patirta žala, pažymėtina, kad pagal *Nejvyšší soud* (Aukščiausiasis Teismas, Čekijos Respublika) pateiktą Civilinio kodekso 620 straipsnio 1 dalies išaiškinimą tam, kad būtų pradėtas skaičiuoti senaties terminas, pakanka, kad būtų sužinota apie dalinę žalą. Visų pirma, tęstinių ar pakartotinių pažeidimų atveju žala dalijama, ir kiekvienos „naujos žalos“ atlyginimo galima reikalauti atskirai, todėl pradedamas skaičiuoti naujas senaties terminas.

32. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo teigimu, šiuo atveju tai reiškia, kad kiekviena bendra *Google* svetainėje atliekama paieška, po kurios paskelbiami ir rodomi *Google* kainų palyginimo paslaugai palankesni rezultatai, lemtų naujo savarankiško senaties termino pradžią.

33. Be to, šis teismas pažymi, jog, priešingai nei Direktyvos 2014/104 10 straipsnyje, Civiliniame kodekse nereikalaujama, kad nukentėjusioji šalis žinotų, jog tam tikras elgesys yra konkurencijos teisės pažeidimas. Civiliniame kodekse taip pat nėra jokios teisės normos, leidžiančios sustabdyti ar nutraukti senaties terminą šio elgesio tyrimo laikotarpiu, nei normos, pagal kurią senaties termino sustabdymas baigiasi ne anksčiau kaip praėjus vieniems metams nuo datos, kai sprendimas, kuriuo konstatuojamas pažeidimas, tapo galutinis.

IV. Prašymas priimti prejudicinį sprendimą ir procesas Teisingumo Teisme

34. Šiomis aplinkybėmis *Městský soud v Praze* (Prahos miesto teismas) 2021 m. rugsėjo 29 d. nutartimi, kurią Teisingumo Teismas gavo 2021 m. rugsėjo 30 d., pateikė Teisingumo Teismui šiuos prejudicinius klausimus:

„1) Ar [Direktyvos 2014/104] 21 straipsnio 1 dalis ir bendrieji Sąjungos teisės principai turi būti aiškinami taip, kad Direktyva 2014/104, ypač jos 10 straipsnis, yra tiesiogiai ar netiesiogiai taikomi šiame ginče dėl bet kokių reikalavimų atlyginti žalą dėl SESV 102 straipsnio pažeidimo, kuris prasidėjo prieš įsigaliojant Direktyvai 2014/104 ir buvo nutrauktas pasibaigus nustatytam jos nuostatų perkėlimo į nacionalinę teisę terminui, kai ieškinys dėl žalos atlyginimo taip pat pateikiamas pasibaigus direktyvos nuostatų perkėlimo į nacionalinę teisę terminui, ar vis dėl to jie turi būti aiškinami taip, kad Direktyvos 2014/104 10 straipsnis taikomas tik daliai ginčijamų veiksmų (ir iš jų kylančiai žalos daliai), kurie buvo atlikti įsigaliojus Direktyvai 2014/104 arba pasibaigus jos nuostatų perkėlimo į nacionalinę teisę terminui?

- 2) Ar, atsižvelgiant į Direktyvos 2014/104 prasmę ir tikslą ar SESV 102 straipsnį ir veiksmingumo principą, Direktyvos 2014/104 22 straipsnio 2 dalį reikia aiškinti taip, kad „bet kurios nacionalinės priemonės, patvirtintos pagal 21 straipsnį, išskyrus tas, kurios nurodytos [22 straipsnio] 1 dalyje“, yra nacionalinės teisės nuostatos, kuriomis įgyvendinamas Direktyvos 2014/104 10 straipsnis, kitaip tariant, ar Direktyvos 2014/104 10 straipsniui ir senaties taisyklėms taikoma Direktyvos 2014/104 22 straipsnio 1 ar 2 dalis?
- 3) Ar Direktyvos 2014/104 10 straipsnio 2 dalį arba SESV 102 straipsnį ir veiksmingumo principą atitinka nacionalinės teisės nuostatos ir jų aiškinimas, kurie subjektyviojo senaties termino pradžia svarbų „žinojimą apie padarytą žalą“ sieja su nukentėjusio asmens žinojimu apie „atskiras dalines žalas“, kurios atsiranda palaipsniui atliekant tęstinius ar nuolatinčius antikoncepcinius veiksmus (kadangi teismų praktika grindžiama prielaida, kad toks reikalavimas dėl žalos atlyginimo yra dalomas) ir dėl kurių pradedami skaičiuoti atskiri subjektyvieji senaties terminai, neatsižvelgiant į tai, ar nukentėjęs asmuo žino apie visą žalą, atsiradusios dėl SESV 102 straipsnio pažeidimo, dydį, t. y. tokios nacionalinės teisės nuostatos ir jų aiškinimas, pagal kuriuos ieškinio dėl žalos, patirtos dėl antikoncepcinių veiksmų, atlyginimo senaties terminas gali būti pradėtas skaičiuoti prieš užbaigiant šį veiksmą – lyginamųjų kainų paskelbimą ir rodymą suteikiant joms pranašumą, – kuriuo pažeidžiamas SESV 102 straipsnis?
- 4) Ar pagal Direktyvos 2014/104 10 straipsnio 2, 3 ir 4 dalis arba SESV 102 straipsnį ir veiksmingumo principą draudžiamos nacionalinės teisės nuostatos, kuriose būtų numatyta, kad subjektyvusis ieškinio dėl žalos atlyginimo senaties terminas yra treji metai ir jis pradėdamas skaičiuoti nuo tos dienos, kai nukentėjęs asmuo sužinojo arba turėjo sužinoti apie dalinę žalą ir apie asmenį, atsakingą už šią žalą, tačiau nebūtų atsižvelgiama į i) teisės pažeidimo nutraukimo momentą, ii) nukentėjusio asmens žinojimą, kad tokie veiksmai pažeidžia konkurencijos taisykles, taip pat iii) nebūtų stabdomas ar nutraukiamas trejų metų senaties terminas, kol Komisija atlieka tyrimą dėl tęstinio SESV 102 straipsnio pažeidimo, ir iv) nebūtų numatyta taisyklė, kad senaties termino sustabdymas nutraukiamas ne anksčiau kaip po vieno metų nuo sprendimo dėl pažeidimo įsigaliojimo?“

35. Vykstant procesui dėl prejudicinio sprendimo priėmimo Teisingumo Teisme, *Heureka*, *Google* ir Europos Komisija pateikė rašytines pastabas.

36. 2022 m. birželio 22 d., t. y. po to, kai 2022 m. kovo 21 d. buvo baigta rašytinė procedūra šioje byloje, Teisingumo Teismas priėmė Sprendimą *Volvo ir DAF Trucks (C-267/20)*, toliau – Sprendimas *Volvo*, EU:C:2022:494, kuriame, be kita ko, išdėstė nuomonę dėl Direktyvos 2014/104 10 straipsnio pobūdžio ir šios nuostatos taikymo laiko atžvilgiu. Atsižvelgdamas į tos bylos ir nagrinėjamos bylos panašumus, Teisingumo Teismas atkreipė prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusio teismo dėmesį į šį sprendimą, klausdamas, ar, atsižvelgdamas į jį, jis neketina atsiimti savo prašymo priimti prejudicinį sprendimą.

37. 2022 m. birželio 29 d. raštu – jis gautas 2022 m. liepos 1 d. – nacionalinis teismas informavo Teisingumo Teismą, kad palaiko savo prašymą priimti prejudicinį sprendimą.

38. Vis dėlto rašytiniame pranešime, kurį Teisingumo Teismas gavo 2022 m. rugsėjo 27 d., prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas informavo Teisingumo Teismą, kad atšaukia savo prašyme priimti prejudicinį sprendimą išdėstytus pirmąjį ir antrąjį klausimus, bet palieka trečiąjį ir ketvirtąjį klausimus.

39. 2022 m. gruodžio 20 d. Teisingumo Teismas ir generalinis advokatas pateikė visoms bylos šalims klausimus raštu ir visos šios šalys į juos atsakė. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas taip pat pateikė pastabas dėl šių klausimų, jos buvo įregistruotos kaip prašymo priimti prejudicinį sprendimą papildymas.

40. Visoms šioms šalims taip pat buvo atstovaujama 2023 m. kovo 20 d. posėdyje.

V. Analizė

41. Savo prejudiciniais klausimais prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės siekia išsiaiškinti, ar ieškovė pagrindinėje byloje *Heureka*, kuri pareiškė ieškinį 2020 m. birželio 26 d. ir mano, kad patyrė žalą dėl *Google* piktnaudžiavimo dominuojančia padėtimi nuo 2013 m. vasario mėn. iki 2017 m. birželio 27 d., vis dar gali reikalauti atlyginti per visą šį laikotarpį padarytą žalą, ar vis dėlto jos teisei į žalos atlyginimą už dalį šio laikotarpio jau yra suėjęs senaties terminas.

42. Šis klausimas visų pirma kyla dėl to, kad iki Direktyvos 2014/104 perkėlimo į nacionalinę teisę Čekijos teisėje senaties termino pradžia buvo siejama tik su žinojimu apie žalą ir jos kaltininką. Taigi, reikšmingoje jurisprudencijoje buvo laikomasi nuomonės, kad visa žala, atsiradusi dėl tęstinio konkurencijos teisės pažeidimo, yra skaidoma į dalines žalas ir kad kiekvienai dalinei žalai pradedamas skaičiuoti atskiras senaties terminas. Taigi teisės į žalos atlyginimą senaties terminas pasibaigdavo atskirai ir palaipsniui.

43. Remiantis šia jurisprudencija ir anksčiau galiojusiu trejų metų senaties terminu, – bei darant prielaidą, kad, kaip teigia *Google* (žr. šios išvados 26–29 punktus), *Heureka* žinojo arba turėjo žinoti apie žalą ir jos kaltininką nuo laikotarpio, už kurį ji prašo žalos atlyginimo, pradžios arba bet kuriuo atveju iki Komisijos konstatuoto pažeidimo pabaigos, – daliai *Heureka* teisės į žalos atlyginimą, kylančios iš šio pažeidimo, ieškinio pareiškimo metu jau buvo suėjęs senaties terminas¹¹.

44. Vis dėlto per tą laiką įsigaliojo Direktyva 2014/104, pagal kurios 10 straipsnio 2 dalį ieškinio dėl žalos, padarytos dėl konkurencijos teisės pažeidimo, atlyginimo senaties termino skaičiavimo pradžia siejama ne tik su tuo, ar ieškovas žinojo esminius šio pažeidimo požymius, bet ir su tuo, kad pažeidimas yra pasibaigęs.

45. Direktyva 2014/104 įsigaliojo 2014 m. gruodžio 26 d. Jos perkėlimo į nacionalinę teisę terminas baigėsi 2016 m. gruodžio 27 d. 2017 m. rugsėjo 1 d. įsigaliojo Įstatymas Nr. 262/2017 dėl žalos atlyginimo konkurencijos srityje, kuriuo į Čekijos teisę perkelta Direktyva 2014/104.

46. Taigi, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas pirmiausia kelia klausimą dėl Direktyvos 2014/104 10 straipsnio taikymo laiko atžvilgiu (pirmasis ir antrasis prejudiciniai klausimai). Antra, jis nori sužinoti, ar senaties tvarka, kaip antai numatyta Čekijos teisėje prieš įsigaliojant įstatymui, kuriuo ši nuostata perkelta į nacionalinę teisę, atitinka šios nuostatos ir (arba) SESV 102 straipsnio, siejamo su veiksmingumo principu, reikalavimus (trečiasis ir ketvirtasis prejudiciniai klausimai).

¹¹ Atrodo, kad prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas remiasi šia prielaida, nes jei jis manytų, kad sužinota apie tai buvo tik pažeidimui pasibaigus, 2017 m. birželio 27 d., net ir taikant Čekijos civiliniame kodekse numatytą senąjį trejų metų senaties terminą, kai 2020 m. birželio 26 d. buvo pareiškta *Heureka* ieškinys, iš nagrinėjamo pažeidimo kylančiai teisei bet kuriuo atveju dar nebūtų suėjęs senaties terminas. Tokiu atveju nebūtina kelti klausimo, ar tam, kad būtų pradėtas skaičiuoti senaties terminas, reikia tenkinti sąlygą, kad pažeidimas turi būti pasibaigęs.

47. Sprendime *Volvo* Teismas jau patikslino tam tikrus Direktyvos 2014/104 10 straipsnio taikymo laiko atžvilgiu aspektus. Taigi prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas informavo Teisingumo Teismą, kad, atsižvelgdamas į šį sprendimą, jis atsiima savo pirmąjį ir antrąjį prejudicinius klausimus. Vis dėlto naudinga išnagrinėti konkretų Sprendime *Volvo* padarytų išvadų poveikį šiai bylai (B dalis).

48. Atlikus šį tyrimą paaiškės, kad atsakymas į klausimą, ar *Heureka* vis dar gali reikalauti atlyginti žalą, patirtą per visą pažeidimo laikotarpį, priklauso nuo to, ar baigiantis Direktyvos 2014/104 perkėlimo į nacionalinę teisę terminui pagal nacionalinę teisę daliai šio laikotarpio jau buvo suėjęs senaties terminas. Atsakymas į šį klausimą savo ruožtu priklauso nuo to, ar dar nepasibaigus šios direktyvos perkėlimo į nacionalinę teisę terminui iš SESV 102 straipsnio, siejamo su veiksmingumo principu, jau buvo aišku, jog nacionalinėje teisėje nebuvo galima numatyti, kad senaties termino eiga prasideda prieš pasibaigiant tęstiniam Sąjungos konkurencijos teisės pažeidimui. Šis klausimas iš esmės atitinka trečiąjį prejudicinį klausimą ir ketvirtojo prejudicinio klausimo i punktą. Šiomis aplinkybėmis taip pat reikėtų išnagrinėti ketvirtojo prejudicinio klausimo ii, iii ir iv punktus, kurie yra susiję su kitų buvusios nacionalinės senaties taikymo tvarkos (C dalis) aspektų suderinamumu su Sąjungos teise.

49. Vis dėlto visų pirma kyla preliminarus klausimas: šiuo atveju, kitaip nei situacijoje, dėl kurios buvo priimtas Sprendimas *Volvo*¹² ir Nutartis *Deutsche Bank*¹³, Komisijos sprendimas C(2017) 4444 *final*, kuriuo *Heureka* remiasi siekdama įrodyti tariamai jai žalą sukėlusio pažeidimo egzistavimą ir trukmę, dar nėra galutinis (žr. šios išvados 23 ir 24 punktus). Dėl to kyla klausimas, ar nacionalinis teismas vis dėlto gali remtis šiuo sprendimu siekdamas nustatyti nagrinėjamą pažeidimą ir jo trukmę bei pagrindinei bylai taikytiną senaties terminą, ar jis privalo sustabdyti šios bylos nagrinėjimą, kol šis sprendimas taps galutinis. Kadangi pagal SESV 267 straipsnyje nustatytą bendradarbiavimo su nacionaliniais teismais procedūrą Teisingumo Teismas turi pateikti nacionaliniam teismui naudingą atsakymą, kuriuo remdamasis jis galėtų priimti sprendimą nagrinėjamoje byloje¹⁴, tikslinga šį klausimą išsiaiškinti prieš pradėdant nagrinėti nacionalinio teismo pateiktus prejudicinius klausimus (A dalis).

A. Preliminarus klausimas: ar nacionalinis teismas gali remtis dar negalutiniu Komisijos sprendimu?

50. Pagal Direktyvos 2014/104 2 straipsnio 12 punktą „galutinis sprendimas dėl pažeidimo“ – sprendimas dėl pažeidimo, kuris negali arba nebegali būti peržiūrėtas įprasta apeliacine tvarka.

51. Sprendimas C(2017) 4444 *final* dar nėra galutinis, kaip tai suprantama pagal šią nuostatą, nes dėl jo pateiktas ieškinys dėl panaikinimo Bendrajame Teisme, o jo sprendimas *Google ir Alphabet / Komisija (Google Shopping)* (T-612/17, EU:T:2021:763) šiuo metu apskūstas Teisingumo Teismui (šios išvados 23 ir 24 punktai).

52. Ar ši aplinkybė trukdo ieškovui ir nacionaliniam teismui remtis Komisijos sprendime išdėstytomis išvadomis, ypač dėl pažeidimo buvimo ir jo trukmės?

¹² Sprendimo *Volvo* 18 punktas.

¹³ 2023 m. kovo 6 d. Nutartis *Deutsche Bank (Susitarimas. Palūkanų normų išvestinės finansinės priemonės eurais)* (C-198/22 ir C-199/22, EU:C:2023:166, 19 punktas).

¹⁴ Žr. 2022 m. vasario 10 d. Sprendimą *Bezirkshauptmannschaft Hartberg-Fürstenfeld (Senaties terminas)* (C-219/20, EU:C:2022:89, 33 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija).

53. Aš taip nemanau.

54. Taigi, net ir dar neįsiteisėjęs sprendimas, kuriame Komisija konstatuoja konkurencijos teisės pažeidimą, turi privalomąją galią tol, kol jis nepanaikintas (1 punktas). Nacionalinis teismas turi iš to padaryti atitinkamas išvadas savo byloje ir prireikus įvertinti, ar jis turėtų sustabdyti bylos nagrinėjimą, kol Komisijos sprendimas taps galutinis, tačiau jis neprivalo to daryti (2 punktas). Klausimą, ar nacionalinis teismas gali remtis Komisijos sprendimu, kuris dar nėra galutinis, reikia skirti nuo klausimo, ar tokiu atveju senaties termino eiga turėtų būti sustabdyta (apie tai žr. šios išvados 132–138 punktus).

1. Dar negalutinio Komisijos sprendimo privalomumas

55. Sąjungos institucijų aktams iš principo galioja teisėtumo prezumpcija, todėl jie sukelia teisinių padarinių tol, kol nėra panaikinti ar atšaukti¹⁵.

56. Šis principas taip pat reiškia pareigą pripažinti visišką šių aktų veiksmingumą, kol Teisingumo Teismas nenustatė jų neteisėtumo, ir gerbti jų vykdytinumą, kol Teisingumo Teismas nenusprendė sustabdyti jų vykdymo¹⁶.

57. Žinoma, pagal SESV 288 straipsnio ketvirtą pastraipą Komisijos priimtas sprendimas yra privalomas tik jo adresatams, jei ji juos nurodo. Vis dėlto neabejotina, kad toks sprendimas taip pat gali sukelti privalomų teisinių padarinių, galinčių paveikti trečiųjų šalių interesus, jei jis tiesiogiai ir individualiai su jomis susijęs ir iš esmės keičia jų teisinę padėtį¹⁷.

58. Kadangi toks sprendimas sukelia privalomų teisinių padarinių jo adresatams ir trečiosioms šalims, tiesiogiai ir individualiai susijusiems su šiuo sprendimu nustatytu pažeidimu, kitos trečiosios šalys, kaip antai *Heureka* ir prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, taip pat turi turėti galimybę remtis šiuo sprendimu padarytomis išvadomis, kol jis nebus panaikintas. Nacionalinių institucijų ir teismų pareiga laikytis Komisijos sprendimų teisėtumo prezumpcijos taip pat kyla iš ESS 4 straipsnio 3 dalyje įtvirtinto lojalaus bendradarbiavimo principo¹⁸.

59. Be to, pagal Reglamento Nr. 1/2003 16 straipsnio 1 dalies pirmą sakinį nacionalinių teismų priimami sprendimai dėl susitarimų, sprendimų ar veiklos pagal SESV 101 arba 102 straipsnį, kurie jau yra Komisijos sprendimo objektas, negali prieštarauti Komisijos priimtam sprendimui. Šioje nuostatoje nėra nustatyta sąlyga, kad toks sprendimas turi būti galutinis.

¹⁵ 1994 m. birželio 15 d. Sprendimas *Komisija / BASF ir kt.* (C-137/92 P, EU:C:1994:247, 48 punktas), 2000 m. gruodžio 14 d. Sprendimas *Masterfoods ir HB* (C-344/98, EU:C:2000:689, 53 punktas) ir 2004 m. spalio 5 d. Sprendimas *Komisija / Graikija* (C-475/01, EU:C:2004:585, 18 punktas).

¹⁶ 1988 m. birželio 7 d. Sprendimas *Komisija / Graikija* (63/87, EU:C:1988:285, 10 punktas) ir 1989 m. rugsėjo 21 d. Sprendimas *Hoechst / Komisija* (46/87 ir 227/88, EU:C:1989:337, 64 punktas).

¹⁷ Žr., pavyzdžiui, 1986 m. sausio 28 d. Sprendimą *COFAZ / Komisija* (C-169/84, EU:C:1986:42, 24 punktas), 1998 m. kovo 31 d. Sprendimą *Prancūzija ir kt. / Komisija* (C-68/94 ir C-30/95, EU:C:1998:148, 48–58 punktai) ir 2010 m. birželio 29 d. Sprendimą *Komisija / Alrosa* (C-441/07 P, EU:C:2010:377, 90 punktas); taip pat žr. 1996 m. liepos 11 d. Sprendimą *Métropole Télévision ir kt. / Komisija* (T-528/93, T-542/93, T-543/93 ir T-546/93, EU:T:1996:99, 59–64 punktai) ir 2006 m. rugsėjo 18 d. Nutartį *Wirtschaftskammer Kärnten ir best connect Ampere Strompool / Komisija* (T-350/03, EU:T:2006:257, 54 punktas).

¹⁸ Šiuo klausimu žr. 2013 m. lapkričio 21 d. Sprendimą *Deutsche Lufthansa* (C-284/12, EU:C:2013:755, 41 punktas).

60. Tuo ji skiriasi nuo Direktyvos 2014/104 9 straipsnio, pagal kurį nacionalinių konkurencijos institucijų sprendimams įrodomoji galia priskiriama tik tais atvejais, kai jie yra galutiniai¹⁹. Šis skirtumas pateisinamas Sąjungos teisės viršenybe ir privalomu Sąjungos institucijų sprendimų pobūdžiu²⁰.

61. Tiesa, kad sprendimo, priimto byloje *Sumal*²¹, 42 punkte Teisingumo Teismas nusprendė, jog tam, kad juridinis asmuo, priklausantis ekonominiam vienetui, galėtų būti laikomas atsakingu už konkurencijos teisės pažeidimą, įrodymas, jog bent vienas šiam ekonominiam vienetui priklausantis teisės subjektas dalyvavo darant tokį pažeidimą, turi būti pateiktas *galutiniam* Komisijos sprendime²², arba, jei Komisija nėra priėmusi jokie sprendimo dėl pažeidimo buvimo, tai turi būti įrodyta savarankiškai atitinkamame nacionaliniame teisme.

62. Vis dėlto neatrodo, kad iš to būtų galima daryti išvadą, jog nukentėjęs asmuo ar nacionalinis teismas gali remtis tik galutinio Komisijos sprendimo išvadomis. Jei taip būtų, tai reikštų, kad, norėdamas remtis šio sprendimo išvadomis, pareiškėjas bet kuriuo atveju turėtų laukti Komisijos sprendimo teisminės peržiūros procedūros pabaigos. Dėl to nukentėjusiems asmenims gali būti pernelyg sunku įgyvendinti savo teisę į žalos atlyginimą, kylančią iš SESV 101 ir 102 straipsnių, visų pirma dėl to, kad neatmetama galimybė, jog absoliutus šios teisės senaties terminas sueis dar nepasibaigus minėtai teisminei procedūrai. Tokiu atveju žalą patyrę asmenys negalėtų pareikšti ieškinio, grindžiamo sprendimu, konstatuojančiu Sąjungos konkurencijos taisyklių pažeidimą²³.

2. Pareiga sustabdyti pagrindinės bylos nagrinėjimą?

63. Tai, kad Komisijos sprendimas, kuris dar nėra galutinis, iš esmės yra privalomas, patvirtina ir aplinkybė, jog pagal Reglamento Nr. 1/2003 16 straipsnio 1 dalies trečią sakinį sprendimas dėl būtinybės sustabdyti nacionalinį procesą tokiu atveju paliekamas nacionalinio teismo diskrecijai. Jei toks teismas negalėtų remtis dar negalutiniu Komisijos sprendimu, jo nagrinėjamos bylos sustabdymas iš tikrųjų turėtų būti savaiminė šio negalutinio pobūdžio pasekmė.

64. Kalbant konkrečiau, iš pačios Reglamento Nr. 1/2003 16 straipsnio 1 dalies struktūros matyti, kad galimybę sustabdyti nacionalinį teismo procesą teisės aktų leidėjas pirmiausia numatė tuo atveju, kai sprendimas dar nėra priimtas, o tik yra Komisijos numatytas²⁴. Nors nesuprantu, kodėl sustabdymas tam tikrais atvejais negalėtų būti naudingas ar net būtinas, kai Komisijos sprendimas dar nėra galutinis, vis dėlto šia struktūra pabrėžiama, kad tokiu atveju sustabdymas nėra savaiminis.

¹⁹ Šiuo klausimu dėl situacijos iki Direktyvos 2014/104 įsigaliojimo taip pat žr. 2023 m. balandžio 20 d. Sprendimą *Repsol Comercial de Productos Petrolíferos* (C-25/21, EU:C:2023:298, 61–63 punktai) ir mano išvadą byloje *Cogeco Communications* (C-637/17, EU:C:2019:32, 93 punktas).

²⁰ Šiuo klausimu žr. mano išvadą byloje *Cogeco Communications* (C-637/17, EU:C:2019:32, 96 punktas).

²¹ 2021 m. spalio 6 d. sprendimas *Sumal* (C-882/19, EU:C:2021:800).

²² Išskirta mano.

²³ Šiuo klausimu žr. 2019 m. kovo 28 d. Sprendimą *Cogeco Communications* (C-637/17, EU:C:2019:263, 52 punktas).

²⁴ Šiuo klausimu žr. 2023 m. sausio 12 d. Sprendimą *RegioJet* (C-57/21, EU:C:2023:6, 64 punktas); Reglamento Nr. 1/2003 16 straipsnio 1 dalyje nustatyta: „1. Nacionalinių teismų priimami sprendimai dėl susitarimų, sprendimų ar veiklos pagal [SESV 101 ar 102] straipsnį, jau esančių Komisijos sprendimo objektu, negali prieštarauti Komisijos priimtam sprendimui. Be to, nacionaliniai teismai turi vengti priimti sprendimus, kurie prieštarautų sprendimui, Komisijos ketinamam priimti jos pradėtoje byloje. Todėl nacionalinis teismas gali įvertinti, ar reikia sustabdyti bylą. Šis įpareigojimas nepažeidžia teisių ir pareigų, numatytų [SESV 267] straipsnyje“ (išskirta mano).

65. Direktyva 2014/104 nacionaliniam teismui taip pat nedraudžia tęsti bylos nagrinėjimo, kai Komisijoje nagrinėjama byla dėl to paties pažeidimo. Viešo ir privataus Sąjungos konkurencijos teisės įgyvendinimo procedūros iš tikrųjų papildo viena kitą ir iš esmės gali būti vykdomos vienu metu²⁵. Ši nuostata taip pat turi būti taikoma tuo atveju, kai procedūra Komisijoje yra baigta, nors Sąjungos teismuose vyksta jos sprendimo teisminės peržiūros procedūra.

66. Kaip teigia Komisija, bendra pareiga sustabdyti nacionalinį teismo procesą problemiška paskatintų įmones, kurias Komisija pripažino pažeidusiomis Sąjungos konkurencijos taisykles, pareikšti ieškinį dėl šio sprendimo, o vėliau – pateikti apeliacinį skundą dėl Bendrojo Teismo sprendimo vien dėl to, kad būtų vilkinamas atkuriamojo teisingumo įgyvendinimas.

67. Vertindamas, ar būtina arba tikslinga sustabdyti su prašymu atlyginti žalą susijusią procedūrą, pradėtą Komisijai priėmus dar negalutinį sprendimą, nacionalinis teismas turi atsižvelgti, pirma, į proceso ekonomijos principą ir į jo pareigą lojaliai bendradarbiauti su Sąjungos institucijomis, kurios prireikus gali pritari procesui sustabdyti.

68. Kita vertus, svarbu atsižvelgti ir į ieškovo teisę į veiksmingą teisinę gynybą, ir į atsakovo teisę į teisinį saugumą, kuriomis remiantis gali būti nuspręsta, kad būtina nacionalinį ginčą išspręsti per įmanomai trumpiausią laiką²⁶. Šiame kontekste, be kita ko, reikia atsižvelgti į riziką, kad tuo metu, kai bylos nagrinėjimas yra sustabdytas, gali pasibaigti absoliutus senaties terminas, kaip ir į ginčijamo sprendimo teisminės peržiūros Sąjungos teisme procedūros stadiją, t. y. į tai, ar galima tikėtis galutinio sprendimo šioje procedūroje per trumpą laiką, ir į paties nacionalinio teismo atliktą Komisijos sprendimo galiojimo vertinimą. Jei šiuo klausimu nacionaliniam teismui kyla abejonių, jis turi pateikti Teisingumo Teismui prejudicinį klausimą²⁷.

69. Dar vienas aspektas, į kurį galima atsižvelgti vertinant bylos nagrinėjimo sustabdymo tikslingumą, yra klausimas, ar nacionalinėje teisėje esama ypatingosios teisinės gynybos priemonės, kuria naudojantis prireikus būtų galima peržiūrėti byloje dėl žalos atlyginimo priimtą sprendimą. Atrodo, kad pagal Sąjungos teisę apskritai nereikalaujama taikyti tokios ypatingosios teisinės gynybos priemonės²⁸, tačiau nagrinėjamu atveju, remiantis nacionalinio teismo pateikta informacija, Čekijos teisėje ji egzistuoja.

70. Iš visko, kas išdėstyta, matyti, kad Komisijos sprendimas, kuriuo nustatomas pažeidimas, kaip antai Sprendimas C(2017) 4444 *final*, net jei jis dar nėra galutinis, turi privalomąją galią nagrinėjant tokį ieškinį dėl žalos atlyginimo, koks pareikštas pagrindinėje byloje. Vadinas, nacionalinis teismas gali remtis šiuo sprendimu, siekdamas nustatyti pažeidimo, dėl kurio tariamai atsirado nagrinėjama žala, egzistavimą ir trukmę. Tai nepažeidžia šio teismo teisės sustabdyti bylos nagrinėjimą, jeigu jis mano, kad tai yra tinkama atsižvelgiant į nagrinėjamos bylos aplinkybes.

²⁵ Žr. 2023 m. sausio 12 d. Sprendimą *RegioJet* (C-57/21, EU:C:2023:6, 65 ir 66 punktai), taip pat generalinio advokato M. Szpunar išvadą byloje *RegioJet* (C-57/21, EU:C:2022:363, 45 ir 46 punktai).

²⁶ Šiuo klausimu žr. 2022 m. vasario 10 d. Sprendimą *Bezirkshauptmannschaft Hartberg-Fürstenfeld (Senaties terminas)* (C-219/20, EU:C:2022:89, 45 punktas). Taip pat žr., *mutatis mutandis*, generalinės advokatės T. Čapeta išvadą byloje *DB Station & Service* (C-721/20, EU:C:2022:288, 88 punktas).

²⁷ Žr., visų pirma, 1987 m. spalio 22 d. Sprendimą *Foto-Frost* (314/85, EU:C:1987:452, 12–20 punktai). Dėl atvejų, kai kyla abejonių dėl Komisijos sprendimo galiojimo ar aiškinimo, taip pat žr. 2022 m. rugpjūčio 1 d. Sprendimą *Daimler (Karteliai – šiukšlių surinkimo sunkvežimiai)* (C-588/20, EU:C:2022:607, 27–36 punktai) ir 2021 m. vasario 25 d. Sprendimą *VodafoneZiggo Group / Komisija* (C-689/19 P, EU:C:2021:142, 144 punktas).

²⁸ Šiuo klausimu žr. 2015 m. spalio 6 d. Sprendimą *Târșia* (C-69/14, EU:C:2015:662, 28, 29 ir 38–41 punktai).

B. Dėl pirmojo ir antrojo prejudicinių klausimų: Sprendimo *Volvo* išvadų reikšmė šiai bylai

71. Pirmuoju ir antruoju prejudiciniaisiais klausimais prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs nacionalinis teismas klausia, kiek ginčui pagrindinėje byloje taikytinas Direktyvos 2014/104 10 straipsnis, susijęs su senaties terminais. Atsakymas į šiuos klausimus kyla iš Teisingumo Teismo išvadų Sprendime *Volvo*. Nepaisant to, kad prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas atsiėmė šiuos klausimus, siekiant naudingai į juos atsakyti, tikslinga paaiškinti šio sprendimo reikšmę nagrinėjamai bylai.

72. Pagal Direktyvos 2014/104 22 straipsnio 1 dalį valstybės narės užtikrina, kad nacionalinės priemonės, patvirtintos tam, kad būtų laikomasi šios direktyvos materialinių nuostatų, nebūtų taikomos atgaline data.

73. Remiantis Sprendimu *Volvo*, Direktyvos 2014/104 10 straipsnis yra materialinė norma, kaip tai suprantama pagal šios direktyvos 22 straipsnio 1 dalį²⁹.

74. Siekiant nustatyti, kaip minėtas 10 straipsnis turi būti taikomas laiko atžvilgiu, reikia patikrinti, ar nagrinėjama situacija susidarė prieš pasibaigiant šios direktyvos perkėlimo į nacionalinę teisę terminui, ar ji ir toliau daro poveikį pasibaigus šiam terminui³⁰.

75. Šiuo tikslu reikia išsiaiškinti, ar Direktyvos 2014/104 perkėlimo į nacionalinę teisę termino pasibaigimo dieną, t. y. 2016 m. gruodžio 27 d., pagrindinėje byloje nagrinėjamai situacijai taikytinas senaties terminas buvo pasibaigęs, o tai reiškia, kad reikia nustatyti momentą, nuo kurio prasidėjo šio senaties termino eiga³¹.

76. Šioje byloje *Heureka* prašo atlyginti žalą, kurią ji tariamai patyrė dėl piktnaudžiavimo dominuojančia padėtimi, kurį *Google*, remiantis Sprendimu C(2017) 4444 *final*, vykdė nuo 2013 m. vasario mėn. iki 2017 m. birželio 27 d.

77. Tokiomis aplinkybėmis reikia atskirti pažeidimo laikotarpį pasibaigus Direktyvos 2014/104 perkėlimo į nacionalinę teisę terminui (1 punktas) nuo laikotarpio iki šio termino pabaigos (2 punktas).

1. Pažeidimo, padaryto pasibaigus Direktyvos 2014/104/EB perkėlimo į nacionalinę teisę terminui, laikotarpis

78. Pažeidimo dalis, įvykdyta pasibaigus Direktyvos 2014/104 perkėlimo į nacionalinę teisę terminui, t. y. nuo 2016 m. gruodžio 27 d. iki 2017 m. birželio 27 d., laiko atžvilgiu patenka į minėtos direktyvos 10 straipsnio taikymo sritį.

79. Be to, pasibaigus perkėlimo į nacionalinę teisę laikui, nacionalinis teismas turi aiškinti pagrindinėje byloje nagrinėjamas nacionalines nuostatas kuo labiau atsižvelgdamas į Sąjungos teisę, tačiau neaiškindamas šios nacionalinės teisės nuostatos *contra legem*³².

²⁹ Sprendimo *Volvo* 43–47 punktai.

³⁰ Sprendimo *Volvo* 48 punktas.

³¹ Sprendimo *Volvo* 49 punktas.

³² Sprendimo *Volvo* 52 punktas.

80. Kaip matyti iš prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusių teismo paaiškinimų, būtent Čekijos Aukščiausiojo Teismo jurisprudencijoje, kurioje aiškinamas „žinojimas apie žalą“, kurio reikalaujama pagal Civilinį kodeksą, kad būtų galima nustatyti senaties termino pradžią, aiškinamas taip, kad, siekiant nustatyti subjektyvaus senaties termino pradžią, svarbu žinoti net ir apie dalinę žalą, padarytą dėl tęstinio konkurencijos teisės pažeidimo.

81. Sąjungos teisę atitinkančio aiškinimo pareiga reiškia, kad nacionaliniai teismai prireikus turi pakeisti suformuotą jurisprudenciją, jeigu ji pagrįsta su direktyvos tikslais nesuderinamu vidaus teisės išaiškinimu. Taigi nacionalinis teismas negali visų pirma remtis tuo, jog neturi galimybių aiškinti nacionalinės teisės nuostatos taip, kad ji atitiktų Sąjungos teisę, vien dėl to, kad buvo nuolat pateikiamas toks šios nuostatos neatitinkantis Sąjungos teisės išaiškinimas³³.

82. Remiantis šiais kriterijais, kuriuos turi patikrinti prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, neatrodo, kad būtų neįmanoma išaiškinti nacionalinės teisės taip, kad ji atitiktų Sąjungos teisės reikalavimus.

83. Iš to matyti, kad, kiek tai susiję su šia pažeidimo dalimi padaryta žala, senaties terminas negali būti pradėtas skaičiuoti anksčiau, nei įvykdomos Direktyvos 2014/104 10 straipsnyje numatytos sąlygos, t. y. visų pirma, kad pažeidimas buvo nutrauktas ir kad ieškovas sužinojo apie esminius šio pažeidimo elementus.

84. Kaip nurodyta Sprendime *Volvo*, nors neatmestina, kad nukentėjęs asmuo gali sužinoti informaciją, būtiną ieškiniui dėl žalos atlyginimo pareikšti, dar prieš paskelbiant Komisijos sprendimo santrauką *Europos Sąjungos oficialiajame leidinyje*, nesant kitų nuorodų, būtent nuo šio momento galima pagrįstai teigti, kad nukentėjęs asmuo sužinojo informaciją, kuri yra būtina jo ieškiniui pareikšti³⁴.

85. Tačiau šioje byloje *Google* teigia, kad apie esminius pažeidimo elementus *Heureka* žinojo dar prieš Sprendimo C(2017) 4444 *final* santraukos paskelbimą 2018 m. sausio 12 d. Oficialiajame leidinyje. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas turi patikrinti, ar taip yra šiuo atveju. Šiaip ar taip, net ir tokiu atveju senaties termino eiga pažeidimo, padaryto po to, kai 2016 m. gruodžio 27 d. pasibaigė Direktyvos 2014/104 perkėlimo į nacionalinę teisę terminas, laikotarpio atžvilgiu negali prasidėti anksčiau, nei pasibaigė pažeidimas. Remiantis Sprendimu C(2017) 4444 *final*, jis baigėsi 2017 m. birželio 27 d. Vis dėlto nacionaliniam teismui niekas nedraudžia prireikus konstatuoti, kad pažeidimas truko ilgiau, nei nustatyta Sprendime C(2017) 4444 *final*, jei tai yra tinkamai įrodyta³⁵.

86. Šiomis aplinkybėmis naudinga paaiškinti, kad nekyla abejonių, jog momentas, kai „pažeidimas baigėsi“, kaip tai suprantama pagal Direktyvos 2014/104 10 straipsnio 2 dalį, kai vienas tęstinis pažeidimas tęsiasi tam tikrą laikotarpį, gali būti tik momentas, kai toks pažeidimas visiškai baigiasi.

³³ Žr. 2021 m. birželio 3 d. Sprendimą *Instituto Madrileño de Investigación y Desarrollo Rural, Agrario y Alimentario* (C-726/19, EU:C:2021:439, 86 punktą ir jame nurodyta jurisprudencija).

³⁴ Sprendimo *Volvo* 64–71 punktai.

³⁵ *Heureka* teigimu, *Google* inkriminuojamą elgesį nutraukė tik 2017 m. rugsėjo 27 d. Šis teiginys visų pirma grindžiamas tuo, kad Sprendimo C(2017) 4444 *final* 1 straipsnio antroje pastraipoje Komisija konstatavo, jog šio sprendimo priėmimo dieną pažeidimas tebebuvo vykdomas, o 3 straipsnyje ji įpareigojo *Google* nutraukti pažeidimą ne vėliau kaip per 90 dienų nuo pranešimo apie šį sprendimą dienos. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas turi patikrinti šį teiginį, prireikus atsižvelgdamas į faktinę pranešimo apie Sprendimą C(2017) 4444 *final* datą – 2017 m. birželio 30 d. (*Google* tai teigė savo apeliaciniame skunde dėl minėto sprendimo) – ir nustatyti tikslią pažeidimo pabaigos datą.

87. Tiesa, priešingai, nei buvo numatyta pirminiame Komisijos pasiūlyme³⁶, ir kaip nurodo prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, šis aspektas nėra aiškiai nurodytas šioje nuostatoje.

88. Vis dėlto šis pakeitimas atspindi ne norą keisti prasmę, o formuluotės supaprastinimą. Iš tikrųjų, kalbant apie vieną ir tęstinį pažeidimą, nusikalstamos veikos „pasibaigimo“ momentas gali būti tik momentas, kai visas pažeidimas užbaigiamas. Kitu atveju būtų reikėję remtis momentu, kai pažeidimas „buvo padarytas“, pagal analogiją remiantis Reglamento Nr. 1/2003 25 straipsnio 2 dalimi, pagal kurią „[senatis] skaičiuojama nuo dienos, kurią padarytas pažeidimas“, tačiau „tęstinių ar pakartotinių pažeidimų atvejais skaičiuoti pradama nuo dienos, kurią pažeidimas baigiasi“.

89. Be to, Direktyvos 2014/104 2 straipsnio 1 dalyje konkurencijos teisės pažeidimas apibrėžiamas kaip „SESV 101 arba 102 straipsnio arba nacionalinės konkurencijos teisės pažeidimas“, o tai reiškia, kad pažeidimo sąvoką reikia aiškinti šios direktyvos taikymo tikslais remiantis su šiomis nuostatomis susijusia jurisprudencija. Pagal šią jurisprudenciją, jei keliais veiksmais arba tęstine veika vykdomas „bendras planas“, nes siekiama vieno tikslo – iškreipti konkurenciją³⁷, tai yra vienas ir tęstinis pažeidimas (arba tam tikrais atvejais – vienas ir pakartotinis pažeidimas³⁸). Remdamasi šia sąvoka, Komisija gali skirti baudą už visą vertinamą pažeidimo laikotarpį, taip pat nustatyti datą, nuo kurios pradamas skaičiuoti senaties terminas, t. y. datą, kada tęstinis pažeidimas buvo nutrauktas³⁹.

90. Nagrinėjamu atveju iš Sprendimo C(2017) 4444 *final* matyti, kad pažeidimas Čekijoje prasidėjo 2013 m. vasario mėn. ir tęsėsi šio sprendimo priėmimo momentu (šios išvados 21 punktą). Tiesa, Komisija šio pažeidimo aiškiai neapibūdino kaip „vieno ir tęstinio pažeidimo“, kaip tai suprantama pagal minėtą jurisprudenciją. Taip neabejotinai yra dėl to, kad ši sąvoka daugiausia vartojama siekiant įrodyti SESV 101 straipsnio pažeidimų, kuriuos padarė kelios įmonės ir kurie susideda iš kelių sudedamųjų dalių, vienovę ir tęstinį pobūdį.

91. Vis dėlto, nagrinėjamoje byloje nesant būtinybės aiškiai remtis šia sąvoka, atrodo aišku, kad SESV 102 straipsnio pažeidimą, kurį padarė viena įmonė, sudarė tęstiniai veiksmai, kuriais siekta vieno dalyko ir vieno ekonominio tikslo, būtent kad *Google* bendrųjų paieškos rezultatų puslapiuose palankiau skelbtų ir rodytų savo lyginamąjį produktą, siekdama padidinti duomenų srautą į šią prekių palyginimo paslaugą konkuruojančių prekių palyginimo paslaugų nenaudai⁴⁰. Taigi, pažeidimo pabaiga gali būti tik momentas, kai baigėsi visas šis tęstinis elgesys.

92. Apibendrinant, kalbant apie laikotarpį po Direktyvos 2014/104 perkėlimo į nacionalinę teisę termino pabaigos (2016 m. gruodžio 27 d.), senaties terminas negalėjo būti pradėtas skaičiuoti anksčiau nei Komisijos nustatyta pažeidimo pabaiga, t. y. 2017 m. birželio 27 d., nebent prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas nustatytų, kad pažeidimas baigėsi vėliau.

³⁶ Taip pat žr. 2013 m. birželio 11 d. Pasiūlymo dėl Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos dėl tam tikrų taisyklių, kuriomis reglamentuojami pagal nacionalinę teisę nagrinėjami ieškiniai dėl žalos, patirtos dėl valstybių narių ir Europos Sąjungos konkurencijos teisės nuostatų pažeidimo, atlyginimo, COM(2013) 404 *final*, 10 straipsnio 3 dalį.

³⁷ 1999 m. liepos 8 d. Sprendimas *Komisija / Anic Participazioni* (C-49/92 P, EU:C:1999:356, 81 punktą); 2004 m. sausio 7 d. Sprendimas *Aalborg Portland ir kt. / Komisija* (C-204/00 P, C-205/00 P, C-211/00 P, C-213/00 P, C-217/00 P ir C-219/00 P, EU:C:2004:6, 258 punktą) ir 2012 m. gruodžio 6 d. Sprendimas *Komisija / Verhuizingen Coppens* (C-441/11 P, EU:C:2012:778, 41 punktą).

³⁸ 2013 m. gegužės 17 d. Sprendimas *Trelleborg Industrie ir Trelleborg / Komisija* (T-147/09 ir T-148/09, EU:T:2013:259, 88 punktą) ir 2015 m. birželio 16 d. *FSL ir kt. / Komisija* (T-655/11, EU:T:2015:383, 484 ir 498 punktai).

³⁹ 2013 m. gegužės 17 d. Sprendimas *Trelleborg Industrie ir Trelleborg / Komisija* (T-147/09 ir T-148/09, EU:T:2013:259, 62 punktą).

⁴⁰ 2021 m. lapkričio 10 d. Sprendimas *Google ir Alphabet / Komisija (Google Shopping)* (T-612/17, EU:T:2021:763, 68 ir 69 punktai).

2. Pažeidimo, padaryto iki Direktyvos 2014/104 perkėlimo į nacionalinę teisę termino pabaigos, laikotarpis

93. Kita vertus, pažeidimo, padaryto iki Direktyvos 2014/104 perkėlimo į nacionalinę teisę laikotarpio pabaigos, t. y. laikotarpio nuo 2013 m. vasario mėn. iki 2016 m. gruodžio 27 d., senaties termino *dies a quo* priklauso nuo nacionalinės teisės normų⁴¹.

94. Kaip nurodyta, be kita ko, šios išvados 42 ir 43 punktuose, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusių teismo duomenimis, iki Direktyvos 2014/104 perkėlimo į nacionalinę teisę Čekijos civiliniame kodekse nustatytas trejų metų senaties terminas prasidėdavo iškart po to, kai tik nukentėjusioji šalis sužinodavo apie žalą ir ją padariusį asmenį, o pagal nacionalinę jurisprudenciją nereikėdavo laukti, kol toks pažeidimas, koks nustatytas nagrinėjamoje byloje, baigsis. Tokio pažeidimo padaryta žala buvo laikoma daloma, todėl palaipsniui būdavo pradėdama skaičiuoti skirtingi senaties terminai. Remiantis šia jurisprudencija, daliai *Heureka* teisės į kompensaciją senaties terminas suėjo dar iki Direktyvos 2014/104 perkėlimo į nacionalinę teisę termino pabaigos.

95. Vis dėlto siekiant nustatyti, ar šios nacionalinės teisės normos, tokios, kokios yra, gali būti taikomos *Heureka* nurodytos žalos daliai, atitinkančiai laikotarpį iki Direktyvos 2014/104 perkėlimo į nacionalinę teisę termino pabaigos, būtina išnagrinėti, ar tokia teisinė situacija yra suderinama su Sąjungos teise. Iki Direktyvos 2014/104 įsigaliojimo remiantis SESV 102 straipsniu, siejama su veiksmingumo principu, tiesiogiai buvo daroma išvada, kad dėl ieškiniams, skirtiems dėl Sąjungos teisės tiesioginio veikimo kylančių asmenų teisių apsaugai užtikrinti, taikomų taisyklių naudojimas Sąjungos teisės suteiktomis teisėmis negali tapti praktiškai neįmanomas arba pernelyg sudėtingas⁴². Taigi, klausimas yra, ar pagal šias taisykles iki Direktyvos 2014/104 įsigaliojimo ieškinių dėl konkurencijos teisės pažeidimo padarytos žalos atlyginimo pareiškimo senaties terminas negalėjo prasidėti iki tokio pažeidimo pabaigos.

C. Dėl trečiojo ir ketvirtojo prejudicinių klausimų: iš Sąjungos teisės kylantys reikalavimai, taikomi iki direktyvos įsigaliojimo galiojusiai senaties sistemai

96. Klausimas, kokie iš Sąjungos teisės kylantys reikalavimai, visų pirma susiję su senaties termino skaičiavimo pradžia iki Direktyvos 2014/104 priėmimo, iš esmės atitinka trečiąjį prejudicinį klausimą ir ketvirtojo prejudicinio klausimo i punktą (1 punktą). Tik tuo atveju, jei išnagrinėjus šį klausimą paaiškėtų, kad iki direktyvos priėmimo galiojusiuose Sąjungos teisės aktuose nebuvo reikalaujama, kad senaties terminas būtų skaičiuojamas tik pažeidimui pasibaigus, taptų aktualūs kiti ketvirtojo prejudicinio klausimo punktai (2 ir 3 punktai).

1. Ar senaties terminas gali būti pradėtas skaičiuoti pažeidimui dar nesibaigus? (trečiasis klausimas ir ketvirtojo klausimo i punktą)

97. Sprendimo *Volvo* 50 ir paskesniuose punktuose, ypač 56 ir 61 punktuose, Teisingumo Teismas konstatavo, kad tokioje situacijoje, kuri reglamentuojama iki direktyvos įsigaliojimo galiojusiais nacionalinės teisės aktais, šioje nacionalinėje teisėje numatyti senaties terminai negali būti pradėti skaičiuoti, kol nesibaigė pažeidimas.

⁴¹ Šiuo klausimu žr. Sprendimo *Volvo* 50 punktą.

⁴² Šiuo klausimu žr. 2019 m. kovo 28 d. Sprendimą *Cogeco Communications* (C-637/17, EU:C:2019:263, 42 ir 43 punktai) ir Sprendimo *Volvo* 50 punktą.

98. Panašiai Sprendimo *Manfredi ir kt.*⁴³ 78 ir 79 punktuose Teisingumo Teismas nusprendė, kad nacionalinė taisyklė, kuria remiantis senatis ieškiniui dėl žalos atlyginimo pareikšti pradėdama skaičiuoti nuo kartelio susitarimo sudarymo arba suderintų veiksmų įvykdymo, teisės prašyti atlyginti šiuo karteliu ar šiais suderintais veiksmais padarytą žalą įgyvendinimą galėtų padaryti praktiškai neįmanomą, ypač jei ši nacionalinė taisyklė taip pat numato trumpą senaties terminą ir šio termino negalima sustabdyti. Teisingumo Teismo teigimu, tokiomis aplinkybėmis, esant tęstiniais ir pakartotiniams pažeidimams, negalima atmesti galimybės, kad senaties terminas pasibaigs dar nenutraukus pažeidimo – šiuo atveju bet kuris žalą patyręs asmuo pasibaigus senaties terminui neturės galimybės pareikšti ieškiniu.

99. Vis dėlto *Google* ir Komisija mano, kad šių teiginių negalima pritaikyti nagrinėjamos bylos aplinkybėms. Taigi, kitaip nei byloje *Manfredi ir kt.*, nagrinėjamoje byloje senaties terminas, net ir kiekvienas dalomas senaties terminas, negalėjo būti pradėtas skaičiuoti prieš sužinant atitinkamą informaciją. Vadinasi, negali kilti pavojaus, kad terminas baigsis iki tol, kol nukentėjęs asmuo galės reikalauti kompensacijos.

100. Be to, Sprendime *Volvo* nagrinėjamas pažeidimas buvo slaptas kartelis, apie kurį ieškovė toje byloje bet kuriuo atveju sužinojo tik pažeidimui pasibaigus. Taigi sąlyga, kad pradėdant skaičiuoti senaties terminą pažeidimas turi būti pasibaigęs, neturėjo jokios realios reikšmės sprendžiant ginčą minėtoje byloje.

101. Kita vertus, šiuo atveju pažeidimas buvo viešas elgesys, kurio kaltininkas buvo žinomas. Be to, senaties terminas neprasidėjo anksčiau, nei nukentėjęs asmuo sužinojo apie šias aplinkybes, ir buvo pakankamai ilgas. Taigi neatrodo, jog teisei į žalos atlyginimą įgyvendinti būtina, kad senaties termino pradžia taip pat priklausytų nuo pažeidimo nutraukimo. Laikui bėgant ir žalai didėjant, nukentėjęs asmuo turi visas galimybes koreguoti savo reikalavimų sumą.

102. Galiausiai, remiantis Teisingumo Teismo išvadomis byloje *Cogeco Communications*⁴⁴, derėtų išnagrinėti visą senaties taikymo tvarką, kad būtų galima nustatyti, ar dėl įvairių jos aspektų, vertinamų kaip visuma, teisės į žalos atlyginimą įgyvendinimas iš tikrųjų tampa neįmanomas arba pernelyg sudėtingas. Nagrinėjamu atveju taip nėra.

103. Galiausiai, iki Direktyvos 2014/104 perkėlimo į nacionalinę teisę nė vienos valstybės narės teisės sistemoje konkurencijos teisės pažeidimo senaties termino skaičiavimo pradžia nepriklausė nuo pažeidimo nutraukimo sąlygos. Šia direktyva buvo sukurta visiškai nauja teisinė tikrovė, kurios reikalavimai negali būti tapatinami su anksčiau galiojusiais veiksmingumo principo reikalavimais. Reikalavimas nustatyti tokią sąlygą prieš įgyvendinant direktyvą keltų pavojų, kad direktyvai bus priskirtas tiesioginis horizontalusis poveikis asmenims, o tai prieštarautų suformuotai jurisprudencijai⁴⁵.

104. Vis dėlto šiems argumentams negalima pritarti.

⁴³ 2006 m. liepos 13 d. sprendimas (C-295/04–C-298/04, EU:C:2006:461).

⁴⁴ 2019 m. kovo 28 d. sprendimas (C-637/17, EU:C:2019:263, 45 punktą); taip pat mano išvadą byloje *Cogeco Communications* (C-637/17, EU:C:2019:32, 81 punktą).

⁴⁵ 1994 m. liepos 14 d. Sprendimas *Faccini Dori* (C-91/92, EU:C:1994:292, 19–30 punktai).

105. Taigi, neabejotinai įmanoma, kad valstybių narių civilinėje teisėje yra toks institutas, kaip nuolatinis deliktas, kuris vyksta ir kurio senaties terminas sueina palaipsniui laikui bėgant. Lygiai taip pat, kai žala yra tęstinė, Sąjungos deliktinei atsakomybei taikomas senaties terminas pradedamas skaičiuoti palaipsniui⁴⁶.

106. Vis dėlto ieškinyje dėl žalos, padarytos dėl tokio konkurencijos teisės pažeidimo, koks nagrinėjamas pagrindinėje byloje, atlyginimo struktūriškai skiriasi nuo tradicinio civilinio ieškinio dėl deliktinės atsakomybės.

107. Pirmiausia jis grindžiamas iš SESV 101 ir 102 straipsnių veiksmingumo kylančia teise, pagal kurią gali būti atlyginta ne tik tiesioginė žala, kurią teigia patyręs atitinkamas asmuo, bet ir netiesioginė žala, padaryta rinkos, kuri negalėjo visiškai veiksmingai veikti, pavyzdžiui, vartotojų naudai, struktūrai ir veikimui⁴⁷. Ieškiniai dėl žalos, patirtos pažeidus Sąjungos konkurencijos taisykles, atlyginimo yra šių taisyklių taikymo sistemos sudedamoji dalis⁴⁸. Pareikšdamas savo teisę į žalos atlyginimą, nukentėjęs asmuo prisideda prie Sąjungos tikslų įgyvendinimo, taigi, tampa Sąjungos interesų „gynėju“ ar „įgyvendintoju“⁴⁹.

108. Kai toks privatus konkurencijos taisyklių vykdymas grindžiamas SESV 101 ar 102 straipsnių pažeidimu, sąvoka „pažeidimas“, kuri yra savarankiška Sąjungos teisės sąvoka, negali turėti kitokią reikšmę nei tą, kurią ji turi, kai valdžios institucijos įgyvendina Sąjungos konkurencijos taisykles (*public enforcement*)⁵⁰. Vadinasi, pažeidimas, kuriuo grindžiamas ieškinyje dėl žalos atlyginimo, nustatomas pagal Sąjungos teisę.

109. Dar reikia pasakyti, kad, norint pareikšti ieškinius dėl žalos, patirtos dėl Sąjungos konkurencijos teisės pažeidimo, atlyginimo, iš principo reikia atlikti sudėtingą faktinę ir ekonominę analizę⁵¹. Be to, šiai situacijai iš esmės būdinga informacijos asimetrija nukentėjusio asmens nenaudai⁵². Vadinasi, nacionalinės teisės nuostatos, kuriomis nustatoma senaties termino skaičiavimo pradžios data, jo sustabdymo trukmė ir tvarka, turi būti pritaikytos prie konkurencijos teisės ypatybių⁵³.

110. Šiuo klausimu reikia pasakyti, kad neabejotinai yra konkurencijos teisės pažeidimų, kurie gali būti įvykdyti iš karto, vienu veiksmu, pavyzdžiui, raginimu boikotuoti arba vienu dominuojančios įmonės vykdomu sutartiniu diskriminavimu.

111. Vis dėlto, kaip teisingai pažymėjo prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, toks piktnaudžiavimas dominuojančia padėtimi, koks vyko nagrinėjamu atveju, yra tik visas elgesys, kuriuo dėl jo masto, trukmės, intensyvumo ir atlikimo būdo yra arba gali būti iš esmės iškreipiamos konkurencijos sąlygos arba sukeliama antikonkurencinis poveikis.

⁴⁶ Žr. 2007 m. balandžio 19 d. Sprendimą *Holcim (Deutschland) / Komisija* (C-282/05 P, EU:C:2007:226, 35 punktas); taip pat žr. 2005 m. balandžio 21 d. Sprendimą *Holcim (Deutschland) / Komisija* (T-28/03, EU:T:2005:139, 69 ir 70 punktai ir juose nurodyta jurisprudencija) ir 2021 m. sausio 20 d. Sprendimą *Folschette ir kt. / Komisija* (T-884/19, nepaskelbtas Rink., EU:T:2021:27, 25 punktas).

⁴⁷ Šiuo klausimu žr. 2001 m. rugsėjo 20 d. Sprendimą *Courage ir Crehan* (C-453/99, EU:C:2001:465, 26 punktas) ir 2023 m. vasario 16 d. Sprendimą *Tráficos Manuel Ferrer* (C-312/21, EU:C:2023:99, 42 punktas).

⁴⁸ 2021 m. spalio 6 d. Sprendimas *Sumal* (C-882/19, ECLI:EU:C:2021:800) 37 punktas.

⁴⁹ Šiuo klausimu žr. mano išvadą byloje *Tráficos Manuel Ferrer* (C-312/21, EU:C:2022:712, 57 punktas).

⁵⁰ Žr., *mutatis mutandis*, 2019 m. kovo 14 d. Sprendimą *Skanska Industrial Solutions ir kt.* (C-724/17, EU:C:2019:204, 47 punktas) ir 2021 m. spalio 6 d. Sprendimą *Sumal* (C-882/19, EU:C:2021:800, 38 punktas).

⁵¹ 2019 m. kovo 28 d. Sprendimas *Cogeco Communications* (C-637/17, EU:C:2019:263, 46 punktas), Sprendimas *Volvo*, 54 punktas, ir 2023 m. balandžio 20 d. Sprendimas *Repsol Comercial de Productos Petrolíferos* (C-25/21, EU:C:2023:298, 60 punktas).

⁵² Sprendimas *Volvo*, 55 punktas, ir 2023 m. vasario 16 d. Sprendimas *Tráficos Manuel Ferrer* (C-312/21, EU:C:2023:99, 43 punktas).

⁵³ 2019 m. kovo 28 d. Sprendimas *Cogeco Communications* (C-637/17, EU:C:2019:263, 47 punktas), Sprendimas *Volvo*, 53 punktas, ir 2023 m. balandžio 20 d. Sprendimas *Repsol Comercial de Productos Petrolíferos* (C-25/21, EU:C:2023:298, 60 punktas).

112. Taigi, kaip ir sudėtingo bei tęstinio SESV 101 straipsnio pažeidimo atveju, būtų dirbtina siekti „suskaityti“ pažeidimą ir senaties terminą tokiu SESV 102 straipsnio pažeidimo atveju, kuris, kaip pažymėta šios išvados 90 ir 91 punktuose, taip pat atitinka vieno tęstinio konkurencijos teisės pažeidimo kriterijus.

113. Lygiai taip pat būtina neleisti, kad senaties terminas baigtųsi pažeidimui dar nepasibaigus, siekiant apsaugoti nukentėjusių asmenų teisę gauti visą kompensaciją už patirtą žalą, kuri yra iki direktyvos įsigaliojimo suformuotos jurisprudencijos *acquis* dalis⁵⁴.

114. Kaip šioje byloje nurodo *Heureka*, visų pirma skaitmeniniame sektoriuje, pažeidimas gali turėti poveikį keliems lygmenims (prekybininkams, reklamuotojams, naudotojams) ir pakeisti rinkos struktūrą. Vis dėlto šioje srityje padarytą pažeidimą ir dėl jo atsiradusią žalą labai sunku nustatyti, kol pažeidimas dar nesibaigė, todėl reikalavimu pareikšti ieškinį, o vėliau jį laipsniškai tikslinti didinant prašomą atlyginti žalos sumą šios teisės į visišką žalos atlyginimą įgyvendinimas pernelyg apsunkinamas ar net tampa praktiškai neįmanomas.

115. Be to, iš Teisingumo Teismo jurisprudencijos matyti, kad pagal iki direktyvos įsigaliojimo galiojusią Sąjungos teisę jau buvo reikalaujama, kad senaties terminai nebūtų pradėti skaičiuoti anksčiau, nei nukentėjusieji sužinojo ieškiniui pareikšti būtiną informaciją, be kita ko, apie konkurencijos teisės pažeidimo ir žalos buvimą⁵⁵. Visgi atrodo, kad labai sunku tokį žinojimą preziumuoti iki sudėtingo konkurencijos teisės pažeidimo pabaigos.

116. Vadinas, nukentėjusiajam sukiamas teisinis nesaugumas, jei jis turi remtis senaties terminu, nustatytu atsižvelgiant tik į tai, kad jis tariamai žinojo apie pažeidimą. Kita vertus, dvejopa sąlyga – kad apie pažeidimą būtų žinoma ir jis būtų nutrauktas – leidžia tiksliai ir patikimai nustatyti termino pradžios momentą, ypač tais atvejais, kai ieškiniai pareiškiami konkurencijos institucijai priėmus sprendimą, atsižvelgiant tiek į nukentėjusiojo, tiek į pažeidėjo interesus.

117. Kita vertus, būtų ciniška taikyti senaties terminą nukentėjusiam asmeniui, kol nusikalstama veika vis dar tęsiasi. Be to, rizika, kad tuo, jog apie pažeidimą buvo žinoma, bus remiamasi per anksti, galėtų net paskatinti nukentėjusiuosius vengti pranešti apie pažeidimą Komisijai ar konkurencijos institucijai ir taip pakenkti veiksmingam konkurencijos teisės įgyvendinimui.

118. Be to, reikalavimas, kad pažeidimas būtų baigtas prieš pradėdant skaičiuoti senaties terminą, taip pat gali paskatinti pažeidėją skubiau nutraukti pažeidimą, kad senaties terminas būtų pradėtas skaičiuoti kuo greičiau. Kita vertus, sistemoje, pagal kurią senaties terminą galima išskaidyti į keletą vienas po kito einančių *dies a quo*, pažeidėjui užtikrinama, kad jam nekils pavojus nuolat būti teismo įpareigojamam atlyginti tik nedidelę pažeidimo dalį, atitinkančią senaties termino trukmę, taigi, tokia sistema neskatina jo nutraukti pažeidimo.

119. Priešingai, nei Komisija nurodė per šioje byloje surengtą teismo posėdį, reikalavimas, kad senaties terminas būtų pradėtas skaičiuoti įvykdžius dvigubą sąlygą – kad apie pažeidimą būtų žinoma ir jis būtų pasibaigęs, – neskatina nukentėjusiojo likti neaktyvus, nepaisant to, kad jis žino apie pažeidimą, ir taip prisidėti prie žalos darymo. Nustatant kompensaciją, prireikus visiškai įmanoma atsižvelgti į tokį sąžiningumo principui prieštaraujantį neveikimą. Kita vertus, į tokį veiksnių negalima atsižvelgti nustatant senaties termino pradžios momentą.

⁵⁴ 2006 m. liepos 13 d. Sprendimas *Manfredi ir kt.* (C-295/04–C-298/04, EU:C:2006:461, 95 punktas) ir 2023 m. vasario 16 d. Sprendimas *Tráficos Manuel Ferrer* (C-312/21, EU:C:2023:99, 35 punktas).

⁵⁵ Sprendimo *Volvo* 56–61 punktai.

120. Atrodo, jog senaties termino pradžios sąlygos, kad pažeidimas turi būti baigtas, išimtis gali būti taikoma tik labai ribotai, visų pirma tada, kai iki direktyvos įsigaliojimo taikyti nacionalinės teisės aktai užtikrina, kad senaties terminas nesibaigtų anksčiau, nei baigsis pažeidimas, taikant kitas nuostatas, pavyzdžiui, taisykles, kuriomis šis terminas sustabdomas arba nutraukiamas iki datos, kai sprendimas, kuriuo konstatuojamas pažeidimas, tampa galutinis. Net ir tokiu atveju nacionalinis teismas turi patikrinti, ar po galutinio sprendimo priėmimo nukentėjusiam asmeniui lieka pakankamai laiko parengti ir pareikšti ieškinį⁵⁶.

121. Kadangi nukentėjęs asmuo siekia įgyvendinti savo subjektyvią teisę į žalos atlyginimą, pateisinama, kad jam būtų taikomas subjektyvus senaties terminas, kuris negali būti pradėtas skaičiuoti anksčiau, nei jis sužino informaciją, iš esmės svarbią siekiant pareikšti ieškinį. Tuo jis skiriasi nuo Komisijos, kuri įgyvendina savo objektyviąją jurisdikciją ir kuriai pagal Reglamento Nr. 1/2003 25 straipsnio 2 dalį taikomas tik objektyvusis senaties terminas, skaičiuojamas nuo pažeidimo padarymo arba pabaigos momento.

122. Vis dėlto pagal Reglamento Nr. 1/2003 2 straipsnį pareigos įrodyti pažeidimą, kuriuo ji remiasi, atžvilgiu nukentėjęs asmuo yra tokioje pačioje padėtyje, kaip Komisija. Taigi, kiek tai susiję su pažeidimo pabaiga kaip senaties termino skaičiavimo pradžios kriterijumi, nepateisinama, kad šis asmuo atsidurtų mažiau palankioje padėtyje nei Komisija. Tai dar svarbiau turint omenyje, kad šis asmuo neturi Komisijos turimų tyrimo įgaliojimų ir priemonių pažeidimo faktui nustatyti⁵⁷ ir praktiškai priklauso nuo Komisijos sprendimo.

123. Iš šių argumentų matyti, jog siekiant, kad nukentėjusiesiems būtų sudarytos sąlygos veiksmingai įgyvendinti teisę į žalos atlyginimą ir taip pasiekti konkurencijos teisės normų įgyvendinimo tikslus, būtina, kad ieškinio dėl žalos atlyginimo senaties terminas prasidėtų ne anksčiau, nei tokiam pažeidimui pasibaigus.

124. Priešingai, nei teigia Komisija ir *Google*, logiką, kuria grindžiami sprendimai *Volvo* bei *Manfredi ir kt.*⁵⁸, visiškai galima pritaikyti šiai bylai. Taigi, į trečiąjį klausimą ir ketvirtojo klausimo i punktą reikia atsakyti, kad pagal SESV 102 straipsnį, siejamą su veiksmingumo principu, draudžiama tokia nacionalinės teisės nuostata, pagal kurią teisės į antikonkurencinius veiksmus padarytos žalos atlyginimą senaties terminas gali būti pradėtas skaičiuoti prieš nutraukiant visus šiuos veiksmus.

125. Tai reiškia, kad pagrindinėje byloje nagrinėjamoje situacijoje senaties terminas negalėjo būti pradėtas skaičiuoti anksčiau, nei pažeidimas pasibaigė, t. y. jo eiga galėjo prasidėti ne anksčiau kaip 2017 m. birželio 27 d. (žr. šios išvados 85 punktą). Vadinasi, šis terminas nepasibaigė iki Direktyvos 2014/104 perkėlimo į nacionalinę teisę termino pabaigos (2016 m. gruodžio 27 d.). Šiomis aplinkybėmis pagrindinėje byloje nagrinėjama situacija nebuvo susidariusi iki šios direktyvos perkėlimo į nacionalinę teisę termino pabaigos, tačiau jos padariniai išliko ir pasibaigus šiam terminui, todėl šiai situacijai taikytinas šios direktyvos 10 straipsnis (žr. šios išvados 74 ir 75 punktus).

⁵⁶ Šiuo klausimu žr. *Commission staff working paper accompanying the white paper on damages actions for breach of the EC antitrust rules*, SEC(2008) 404, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TEXT/PDF/?uri=CELEX:52008SC0404>, 238 punktas.

⁵⁷ Šiuo klausimu žr. Sprendimo *Volvo* 55 punktą.

⁵⁸ 2006 m. liepos 13 d. sprendimas (C-295/04–C-298/04, EU:C:2006:461).

2. Ar senaties terminas gali būti pradėtas skaičiuoti prieš nukentėjusiam asmeniui sužinant, kad elgesys yra konkurencijos taisyklių pažeidimas? (ketvirtojo klausimo ii punktą)

126. Ketvirtojo prejudicinio klausimo ii punkte prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas klausia, ar pagal SESV 102 straipsnį ir veiksmingumo principą draudžiamos tokios nacionalinės teisės nuostatos, pagal kurias senaties termino pradžios momentas nesiejamas su žinojimu, kad nagrinėjami veiksmai yra konkurencijos taisyklių pažeidimas, kaip dabar numatyta Direktyvos 2014/104 10 straipsnio 2 dalies a punkte. Šis klausimas šioje byloje nekyla, jei remsimės atsakymu į trečiąjį klausimą ir į ketvirtojo klausimo i punktą, t. y. kad senaties terminas bet kuriuo atveju prasideda ne anksčiau, nei pasibaigia visas pažeidimas. Taigi, išvada dėl ketvirtojo klausimo ii punkto teikiama tik subsidiariai.

127. Pagal veiksmingumo principą ieškiniams dėl žalos, padarytos pažeidus valstybių narių ir Sąjungos konkurencijos teisės nuostatas, atlyginimo taikytini senaties terminai negali būtų pradėti skaičiuoti anksčiau, nei nukentėjęs asmuo sužino arba gali būti pagrįstai laikomas sužinojusi informaciją, būtiną ieškiniai dėl žalos atlyginimo pareikšti. Ši informacija apima konkurencijos teisės pažeidimo buvimą, žalos buvimą, priežastinį ryšį tarp šios žalos ir pažeidimo bei pažeidimą padariusio asmens tapatybę⁵⁹.

128. Kaip paaikškino generalinis advokatas A. Rantos, šiame kontekste momento, kai nukentėjęs asmuo sužino apie „pažeidimo buvimą“ veiksmų teisinio kvalifikavimo prasme, nustatymas yra teisinio nesaugumo šaltinis. Vadinasi, būtų protinga daryti prielaidą, kad „paskesnių ieškinių“ (angl. *follow-on*), pareiškiamų dėl Komisijos ar nacionalinės konkurencijos institucijos sprendimo⁶⁰, atveju, nesant kitų požymių, galima pagrįstai manyti, kad žinios apie ieškiniai pareikšti būtinus elementus įgyjamos tuo metu, kai Komisijos sprendimo santrauka paskelbiama Oficialiajame leidinyje (arba nacionalinės konkurencijos institucijos sprendimo atveju – lygiaverčiame leidinyje)⁶¹.

129. Kita vertus, savarankiškų ieškinių (angl. *stand-alone*) atveju, kai nėra išankstinio konkurencijos institucijos sprendimo⁶², nėra tokio viešo atskaitos taško, kuriuo remiantis būtų galima nustatyti žinojimą, ir nacionalinis teismas, remdamasis vien atsakovo pateikta informacija, turi nustatyti, kada nukentėjęs asmuo sužinojo apie „pažeidimo buvimą“. Negalima reikalauti, kad dėl faktinių aplinkybių teisinio kvalifikavimo kaip konkurencijos teisės pažeidimo nekiltų jokių abejonių, o tai paprastai sunku padaryti, kol toks pažeidimas nėra nustatytas administraciniu ar teismo sprendimu. Vis dėlto, kita vertus, vien tik faktų ar pavienių elementų, galinčių sukelti įtarimą dėl konkurencijos teisės pažeidimo, žinojimo nepakanka, kad būtų galima remtis nukentėjusio asmens žinojimu apie pažeidimo buvimą. Turi būti konkrečių ir tarpusavyje sutampančių įrodymų visuma, kuria remiantis būtų galima daryti prielaidą, kad rūpestinga šalis negalėjo pagrįstai nežinoti, jog faktai, kuriuos ji žinojo ar galėjo žinoti, yra konkurencijos teisės pažeidimas.

⁵⁹ Sprendimo *Volvo* 56–60 punktai.

⁶⁰ Dėl šios apibrėžties žr. generalinio advokato G. Pitruzzella išvadą byloje *Repsol Comercial de Productos Petrolíferos* (C-25/21, EU:C:2022:659, 32–35 punktai).

⁶¹ Šiuo klausimu žr. Sprendimo *Volvo* 71 punktą ir generalinio advokato A. Rantos išvadą byloje *Volvo ir DAF Trucks* (C-267/20, EU:C:2021:884, 122 ir 123 punktai).

⁶² Dėl šios apibrėžties taip pat žr. generalinio advokato G. Pitruzzella išvadą byloje *Repsol Comercial de Productos Petrolíferos* (C-25/21, EU:C:2022:659, 32–35 punktai).

130. Tokiomis aplinkybėmis, žinoma, tiesa, kad pagal rūpestingumo pareigos lygį atskiriant įmones, kurios naudojami teisinėmis paslaugomis, viena vertus, nuo vartotojų „specialistų“ ir, kita vertus, nuo „paprastų“ vartotojų, teisinis nesaugumas dar labiau didėja⁶³. Vis dėlto atrodo pagrįsta, kad, vertindamas nukentėjusio asmens žinias apie pažeidimo padarymą ir su tuo susijusią jo rūpestingumo pareigą, teismas atsižvelgtų į šį skirtumą. Atrodo, taip pat galima atsižvelgti į tai, kad tam tikrus pažeidimus, pavyzdžiui, tiesioginių konkurentų susitarimus dėl kainų, gali būti lengviau kvalifikuoti kaip pažeidžiančius konkurencijos taisykles nei kitus veiksmus, ypač tuos, kurie vyksta naujose rinkose ir apie kuriuos konkurencijos institucijos mažiau žino bei mažiau juos analizuoja.

131. Remiantis šiomis aplinkybėmis į ketvirtojo prejudicinio klausimo ii punktą reikia atsakyti, kad pagal SESV 102 straipsnį, siejamą su veiksmingumo principu, ieškiniams dėl žalos, susijusios su valstybių narių ir Sąjungos konkurencijos teisės pažeidimais, atlyginimo taikytini senaties terminai negali būti pradedami skaičiuoti anksčiau, nei nukentėjęs asmuo sužino arba gali būti pagrįstai laikomas sužinojusi informaciją, būtiną ieškiniai dėl žalos atlyginimo pareikšti, kuri apima konkurencijos teisės pažeidimo faktą. Kai tokie veiksmai atliekami po konkurencijos institucijos sprendimo, nesant kitų požymių, gali būti pagrįstai laikoma, kad tokios žinios buvo įgytos oficialiai paskelbus šio sprendimo santrauką, bet tai turi patikrinti nacionalinis teismas. Nesant tokio sprendimo, žinojimas apie pažeidimo buvimą gali būti konstatuotas tik tuo atveju, jei yra tikslų ir nuoseklių įrodymų visetas, kuriuo remiantis galima daryti prielaidą, kad rūpestinga šalis negalėjo pagrįstai nežinoti, jog faktinės aplinkybės, apie kurias ji žinojo ar galėjo žinoti, yra konkurencijos teisės pažeidimas.

3. *Ar senaties termino eiga turėtų būti sustabdyta, kol vyksta procedūra Komisijoje ir jos sprendimo teisminė peržiūra? (ketvirtojo klausimo iii ir iv punktai)*

132. Ketvirtojo prejudicinio klausimo iii ir iv punktuose prašymą priimti prejudicinį sprendimą patekęs teismas klausia, ar pagal SESV 102 straipsnį, siejamą su veiksmingumo principu, draudžiamos nacionalinės teisės nuostatos, kuriomis konkurencijos teisės pažeidimo senaties terminas nesustabdomas ir nenutraukiamas tol, kol Komisijoje vis dar vyksta su šiuo pažeidimu susijusi procedūra, ir kuriose taip pat neįtvirtina taisyklė, kad senaties termino sustabdymas baigiasi ne anksčiau, kaip praėjus vieniems metams po to, kai sprendimas, kuriuo konstatuojamas pažeidimas, tampa galutinis.

133. Kaip ir ketvirtojo klausimo ii punkto atveju, šis klausimas nagrinėjamoje byloje nekyla taikant atsakymą į trečiąjį klausimą ir ketvirtojo klausimo i punktą. Taigi, sprendimas dėl ketvirtojo klausimo iii ir iv punktų priimamas tik subsidiariai.

134. Siekiant nustatyti, ar dėl nacionalinių senaties termino taisyklių nėra pernelyg sudėtinga ar net praktiškai neįmanoma įgyvendinti teisę pareikšti ieškinį, būtina įvertinti visą nacionalinėje teisėje nustatytą senaties tvarką. Taigi, tam tikri šios tvarkos elementai neturi būti nagrinėjami atskirai⁶⁴. Galimybė sustabdyti termino eigą, kol vyksta procesas Komisijoje ir jos sprendimo teisminė peržiūra, yra tik vienas iš jos elementų.

⁶³ Šiuo klausimu žr. generalinio advokato A. Rantos išvadą byloje *Volvo ir DAF Trucks* (C-267/20, EU:C:2021:884, 121 ir 122 punktai).

⁶⁴ Šiuo klausimu žr. 2019 m. kovo 28 d. sprendimą *Cogeco Communications* (C-637/17, EU:C:2019:263, 45–55 punktai); taip pat žr. mano išvadą byloje *Cogeco Communications* (C-637/17, EU:C:2019:32, 81 punktas) ir generalinio advokato A. Rantos išvadą byloje *Volvo ir DAF Trucks* (C-267/20, EU:C:2021:884, 101 punktas).

135. Kaip teigia Komisija, senaties termino sustabdymo priežastis yra ta, kad ieškovas turėtų turėti galimybę sulaukti konkurencijos institucijos tyrimo rezultatų ir prireikus jos sprendimo teisminės peržiūros. Tai jam padės įvertinti, ar buvo padarytas konkurencijos teisės pažeidimas, nustatyti jo mastą ir trukmę ir šia išvada remtis bet kuriame paskesniame ieškinyje dėl žalos atlyginimo.

136. Byloje *Cogeco Communications* Teisingumo Teismas konstatavo, kad teisės į teisių gynimą įgyvendinimas tampa praktiškai neįmanomas arba pernelyg sudėtingas, jei senaties terminas, kuris pradedamas skaičiuoti prieš užbaigiant procedūras, per kurias nacionalinė konkurencijos institucija ar apeliacinė institucija priima galutinį sprendimą, yra per trumpas, palyginti su tokių procedūrų trukme, ir jo eiga, kol vyksta šios procedūros, negali būti nei sustabdyta, nei nutraukta, todėl gali būti taip, kad toks senaties terminas baigsis dar iki minėtų procedūrų pabaigos, taip užkertant kelią nukentėjusiam asmeniui pareikšti ieškinį remiantis tokiu sprendimu⁶⁵.

137. Iš jurisprudencijos matyti, kad nukentėjęs asmuo turi turėti galimybę savo ieškinį pagrįsti konkurencijos institucijos sprendimu, susijusiu su Sąjungos konkurencijos taisyklių pažeidimu. Savaiminis senaties termino sustabdymas arba nutraukimas vykstant procedūrai konkurencijos institucijoje gali būti priemonė pasiekti šį tikslą. Vis dėlto atrodo, kad nacionalinėse sistemose galimos ir kitos priemonės užtikrinti, kad nukentėjęs asmuo galėtų savo ieškinį pagrįsti sprendimu, kuriuo nustatytas pažeidimas.

138. Vadinas, į ketvirtojo prejudicinio klausimo iii ir iv punktus reikia atsakyti taip, kad pagal SESV 102 straipsnį, siejamą su veiksmingumo principu, nedraudžiama tokia ieškinių dėl žalos, padarytos dėl konkurencijos teisės pažeidimų, atlyginimo senaties tvarka, pagal kurią senaties terminas automatiškai nesustabdomas arba nenutraukiamas konkurencijos institucijos vykdomos procedūros arba šios institucijos sprendimo teisminės peržiūros laikotarpiu. Vis dėlto pagal SESV 102 straipsnį, siejamą su veiksmingumo principu, reikalaujama, kad nacionalinėje senaties skaičiavimo tvarkoje nukentėjusiam asmeniui būtų numatyta galimybė savo ieškinį pagrįsti konkurencijos institucijos sprendimu, susijusiu su Sąjungos konkurencijos taisyklių pažeidimu.

VI. Išvada

139. Atsižvelgdama į išdėstytus argumentus, siūlau Teisingumo Teismui taip atsakyti į *Městský soud v Praze* (Prahos miesto teismas, Čekijos Respublika) pateiktus prejudicinius klausimus:

1) Siekiant nustatyti, kaip 2014 m. lapkričio 26 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2014/104/ES dėl tam tikrų taisyklių, kuriomis reglamentuojami pagal nacionalinę teisę nagrinėjami ieškiniai dėl žalos, patirtos dėl valstybių narių ir Europos Sąjungos konkurencijos teisės nuostatų pažeidimo, atlyginimo 10 straipsnis turi būti taikomas laiko atžvilgiu, reikia patikrinti, ar nagrinėjama situacija susidarė prieš pasibaigiant šios direktyvos perkėlimo į nacionalinę teisę terminui, ar ji ir toliau daro poveikį pasibaigus šiam terminui. Šiuo tikslu reikia išsiaiškinti, ar Direktyvos 2014/104 perkėlimo į nacionalinę teisę termino pabaigos dieną pagrindinėje byloje nagrinėjamai situacijai taikytinas senaties terminas buvo pasibaigęs, o tai reiškia, kad reikia nustatyti momentą, nuo kurio šis senaties terminas pradėtas skaičiuoti. Laikotarpiu iki Direktyvos 2014/104 perkėlimo į nacionalinę teisę termino pabaigos senaties termino pradžia nustatoma pagal nacionalinę teisę.

⁶⁵ Žr. 2019 m. kovo 28 d. Sprendimą *Cogeco Communications* (C-637/17, EU:C:2019:263, 52 punktas).

- 2) Atsižvelgiant į SESV 102 straipsnį, siejamą su veiksmingumo principu, draudžiama tokia nacionalinės teisės nuostata, pagal kurią teisės į antikonkurencinius veiksmus padarytos žalos atlyginimą senaties terminas gali būti pradėtas skaičiuoti prieš nutraukiant visus šiuos veiksmus.
- 3) Atsižvelgiant į SESV 102 straipsnį, siejamą su veiksmingumo principu, ieškiniams dėl žalos, susijusios su valstybių narių ir Sąjungos konkurencijos teisės pažeidimais, atlyginimo taikytini senaties terminai negali būti pradėti skaičiuoti anksčiau, nei nukentėjęs asmuo sužino arba gali būti pagrįstai laikomas sužinojusi informaciją, būtiną ieškiniai dėl žalos atlyginimo pareikšti, kuri apima konkurencijos teisės pažeidimo faktą. Kai tokie veiksmai atliekami po konkurencijos institucijos sprendimo, nesant kitų požymių, gali būti pagrįstai laikoma, kad tokios žinios buvo įgytos oficialiai paskelbus šio sprendimo santrauką, bet tai turi patikrinti nacionalinis teismas. Nesant tokio sprendimo, žinojimas apie pažeidimą gali būti konstatuotas tik tuo atveju, jei yra tikslių ir nuoseklių įrodymų visetas, kuriuo remiantis galima daryti prielaidą, kad rūpestinga šalis negalėjo pagrįstai nežinoti, jog faktinės aplinkybės, apie kurias ji žinojo arba galėjo žinoti, yra konkurencijos teisės pažeidimas.
- 4) Atsižvelgiant į SESV 102 straipsnį, siejamą su veiksmingumo principu, nedraudžiama tokia ieškinių dėl žalos, padarytos dėl konkurencijos teisės pažeidimų, atlyginimo senaties tvarka, pagal kurią senaties terminas automatiškai nesustabdomas arba nenutraukiamas konkurencijos institucijos vykdomos procedūros arba šios institucijos sprendimo teisminės peržiūros laikotarpiu. Vis dėlto pagal SESV 102 straipsnį, siejamą su veiksmingumo principu, reikalaujama, kad nacionalinėje senaties skaičiavimo tvarkoje nukentėjusiam asmeniui būtų numatyta galimybė savo ieškinį pagrįsti konkurencijos institucijos sprendimu, susijusiu su Sąjungos konkurencijos taisyklių pažeidimu.